

ŽVILGSNIS Į PASAULĮ

GINKLAI IR ŠARVAI

Susipažinsite su ginklų istorija – nuo akmens amžiaus kirvių iki Laukinių Vakarų šautuvų

ŽVILGSNIS Į PASAULĮ

GINKLAI IR ŠARVAI

alma littera
VILNIUS 1997

Kilmingo vyro kardas sidabrine rankena, apie 1710

Kišeninis pistoletas su titnaginiu degtuvu, apie 1770

Rapyra, apie 1625

Medžioklinis kardas sidabrine rankena, apie 1750

„Tower“ pistoletas su titnaginiu degtuvu, apie 1800

Daugiavamzdis revolveris „pipirinė“, apie 1855

Viduramžių durklas, apie 1400

Šarvinė pirštinė, apie 1580

ŽVILGSNIS Į PASAULĮ

„Adatinis“ revolveris, apie 1860

Šoviniai, apie 1850

GINKLAI IR ŠARVAI

Parašė
MICHELE BYAM

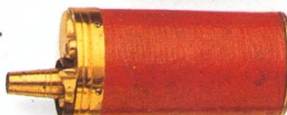

Kulkų liejimo forma, apie 1850

Kulkos, apie 1850

Indiškas peilis nefrito rankena, apie 1800

Haudaho (Howdah) pistoletas, apie 1850

Parakas

Parakinė, apie 1850

Belgų arbaletas, apie 1830

Trys indų strėlės, apie 1800

Vokiečių karo kūjelis, apie 1600

A DORLING KINDERSLEY BOOK

Marathų karo kaplys „varnos snapas“, Šiaurės Indija

Niam niam, apeiginis peilis, Sudanas

Vakarų Afrikos kasai tautelės varinis durklas

A DORLING KINDERSLEY BOOK

Versta iš: EWG (Eyewitness Guide)
ARMS & ARMOUR
Dorling Kindersley, London, 1996
Meninė redaktorė Jane Owen
Nuotraukų konsultantas Dave King
Mokslinis konsultantas David Haring

Iš anglų kalbos vertė Milda Keršienė
Konsultavo Vytautas Kazakevičius
Redagavo Toleina Daržinskaitė
Kompiuteriu maketavo Arūnas Šlikas

ISBN 9986-02-359-9
SL 412. Išleido leidykla „Alma littera,
Šermukšnių g. 3, 2600 Vilnius
Puslapis Internete: http://www.aiva.lt/AlmaLittera

Kiniškas kardas medinėse makštyse, aptrauktose vėžlio oda su žalvariniais apkalais

Turinys

Spygliuota geležinė apyrankė, Rytų Sudanas

Buivolo rago kastetas, Pietų Indija

„Tigro nagai", Šiaurės Indija

Priešistoriniai ginklai

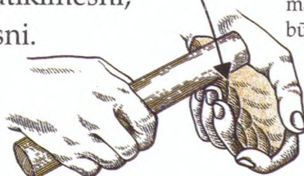
GINKLAI ŽMONĖMS BUVO REIKALINGI visais laikais – ir medžioklei, ir apsiginti, ir patiems puldinėti kitus. Ankstyvojo paleolito, arba senojo akmens amžiaus, laikotarpiu negausioms išsibarsčiusioms žmonių bendruomenėms ginklų reikėdavo daugiausia medžioklei. Pirmykščiai žmonės išsiaiškino, kad nuskėlę gabalą tvirto akmens, tokio kaip titnagas, ir jį nusmailinę gali pasidaryti puikų įnagį žvėriui nudėti ir jo kailiui nudirti. Po tūkstančių metų, jau vėlyvojo paleolito laikotarpiu, ginklai buvo gerokai patobulinti, pritaisant jiems rankeną arba kotą. Priešistorinis žmogus pritvirtindavo kotą prie kirvio arba prie ieties galo, ir taip jo medžioklės ar karybos įnagiai tapdavo kur kas patikimesni, tvirtesni.

Iliustracijoje (viršuje) matome, kaip veikiausiai būdavo paimami kirvukai.

ATSKĖLIMAS
Gaminant titnaginį įnagį arba ginklą pirmiausia reikėdavo gabalą titnago atskelti kitu akmeniu–muštuku.

APTAŠYMAS
Likusį skaldytinį toliau aptašydavo mediniu arba kauliniu muštuku suteikdami jam įnagio arba ginklo pavidalą.

SPAUDIMAS
Kartais įnagiui arba ginklui norimą formą suteikdavo sudėtingesniu būdu: spausdami kauliniu, akmeniniu arba mediniu įnagiu, atskverbdavo nuo titnago paviršiaus atplaišas.

Titnago nuoskalos

TITNAGO GABALAS
viršuje
Pirmieji įnagiai ir ginklai būdavo gaminami iš tokio kaip šis titnago gabalo. Norėdami pasidirbti iš jo kirvį, žmonės apskaldydavo titnago gabalą kitu akmeniu.

Laikomas už plačiojo galo

NEAPDIRBTAS PALEOLITO KIRVIS, 250 000–70 000 pr. Kr.
dešinėje
Nors pagamintas tuo pačiu priešistoriniu laikotarpiu kaip ir kirvis viršuje dešinėje, šis ginklas ar įnagis yra kur kas menkiau apdorotas.

DU PALEOLITO KIRVUKAI, apie 300 000–200 000 pr. Kr.
Šie kirviai, arba daužymo įnagiai, pagaminti šiuolaikinio žmogaus protėvio, vadinamo *homo erectus*, menkai teprimena įnagius ar ginklus.

ELNIO MEDŽIOKLĖ
Sena graviūra vaizduoja neolito (naujojo akmens amžiaus) medžiotoją, užmušantį elnią titnaginiu kirviu, pritvirtintu prie medinio koto.

Nelygi aštri briauna

DU APSKALDYTI PALEOLITO KIRVIAI, apie 250 000 – 70 000 pr. Kr. *kairėje ir apačioje*
Kirviais paleolito žmonės medžiodavo žvėris, tačiau galima tik svarstyti, ar tokie įnagiai kada nors būdavo naudojami kaip ginklai.

VIDURINIO PALEOLITO KIRVUKAI, apie 80 000 – 40 000 pr. Kr. *dešinėje*
Šiedu beveik to paties laikotarpio kirviai buvo gaminti pirmykščių žmonių, kurie mums žinomi kaip neandertaliečiai.

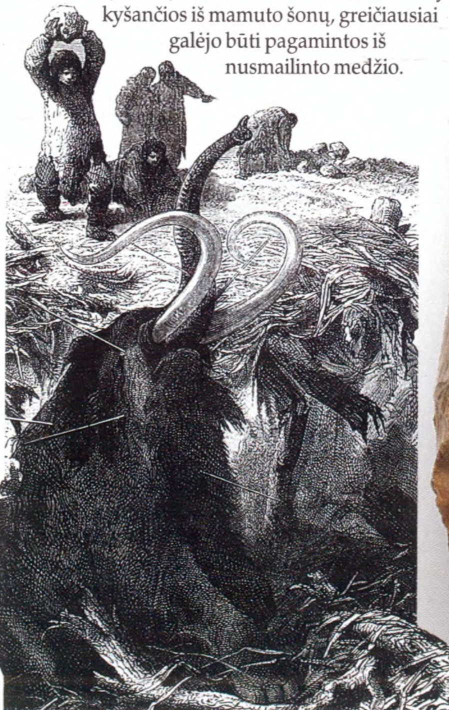

Šauliai, nutapyti ant olos sienos tarp 12 000 ir 3000 metų pr. Kr., Ispanija, Remichijos ola (Cueva Remigia) (viršuje)

Ietigalio smaigalys

IETIGALIS, apie 20 000 pr. Kr.
Maždaug tuo laikotarpiu, kai *homo sapiens*, arba šiuolaikinis žmogus, pagamino šį įnagį (greičiausiai tai – ietigalis), buvo išrastas kotas, neįtikėtinai patobulinęs to meto ginklus.

AKMENS AMŽIAUS MAMUTO MEDŽIOKLĖ
Paleolito medžiotojai turėjo būti drąsūs ir klastingi, kad įviliotų į spąstus ir užmuštų didžiulius žvėris. Ilgavilnis mamutas, priklausantis išnykusiai dramblių rūšiai, įviliotas į duobę, bus užmuštas akmenimis. Ietys, kyšančios iš mamuto šonų, greičiausiai galėjo būti pagamintos iš nusmailinto medžio.

AKMENS AMŽIAUS MEDŽIOTOJAI
Olų tapyba Europos šalyse (Ispanijoje, Prancūzijoje) vaizduoja medžiotojus arba jų nukautus žvėris.

Svaidomieji ginklai

KIEKVIENAS, KAS KADA nors yra mėtęs lazdą ar akmenį, laidęs timpa akmenukus, paleidęs strėlę iš lanko, žino, kas yra svaidomieji ginklai. Svaidomuosius ginklus medžioklėje ir karyboje žmonės naudodavo jau nuo priešistorinių laikų. Esama ir neįprastų svaidomųjų ginklų, tokių kaip bumerangas, tradicinis Australijos aborigenų ginklas, ir keistai išlenkti Centrinės ir Vakarų Afrikos tautelių svaidomieji ginklai. Tokių ginklų paprastumas apgaulingas, nes patyrusio metiko rankose jų naikinamoji galia prilygsta kur kas sudėtingesnių rankinių ginklų galiai.

ASIRŲ RAITELIS
Šiame asirų reljefe vaizduojamas raitelis, ginkluotas ietimi, kalaviju ir lanku su strėlėmis.

Plokščioji lazdos pusė

KOVINIS BUMERANGAS *kairėje*
Dideli mediniai bumerangai, aborigenų ginklai, sukonstruojami taip, kad skristų tiesiai ir negrįžtų atgal į paleidusį juos karį, net jei į taikinį ir nepataiko.

Plokščias kietas medis

Rankena

Aštrusis smaigalys

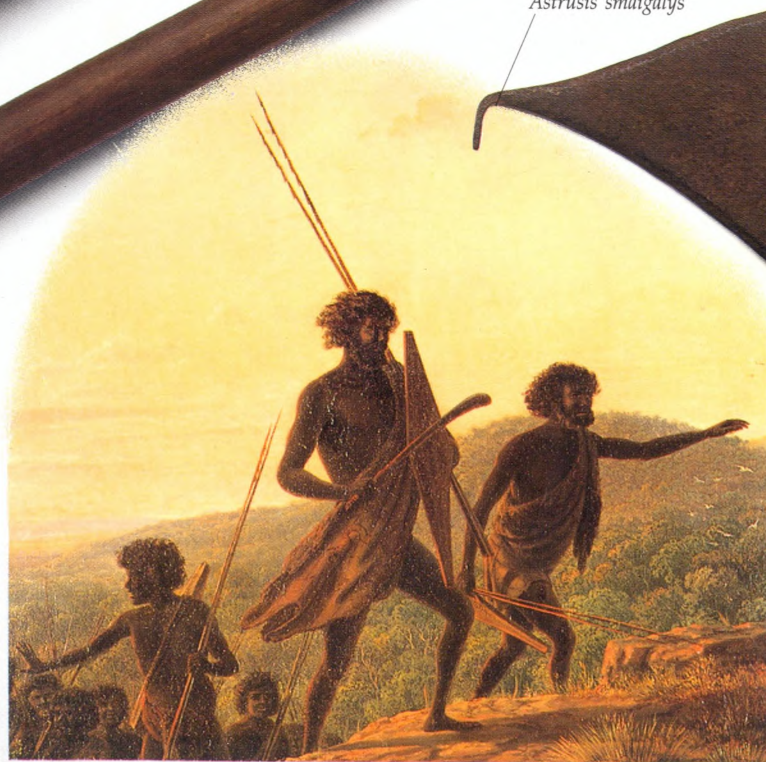

METĄ BUMERANGĄ
Paleistas patyrusio metiko, tokio kaip šis Australijos aborigenas, bumerangas gali nuskrieti labai toli.

LAZDA SMŪGIUI ATREMTI *viršuje*
Lazdos yra labiau gynybiniai ginklai. Šia aborigenų lazda atremiami svaidomųjų ginklų – iečių ir bumerangų – smūgiai.

Vėzdo aštrusis galas

SVAIDOMASIS VĖZDAS *viršuje dešinėje*
Aborigenas, sviesdamas šį medinį vėzdą, stengdavosi parblokšti auką aštriuoju ginklo galu. Ramiojo Vandenyno salų ir Afrikos tautelės medinius karo vėzdus kartais panaudodavo ir kaip svaidomuosius ginklus.

ABORIGENAI MEDŽIOKLĖJE
Australijos aborigenai yra taikūs, jie retai kada naudoja savo ginklus kautynėms. Šiame XIX amžiaus paveiksle matome aborigenus, vėzdais medžiojančius žvėris; jie prisidengę skydais, rankose laiko žeberklus daugiadančiais antgaliais.

ABORIGENŲ IETIS *viršuje*
Akmeniniai ir kauliniai aborigenų svaidomųjų iečių galai padaryti labai panašiai kaip ir akmens amžiaus medžiotojų ietigaliai (p. 7).

Apsauginė strėlės įmova

Užnuodytas galas

TRUMPASIS LANKAS
Nors lankai populiarūs visame pasaulyje, strėles užnuodija tik keletas tautelių. Šis lankas ir užnuodyta strėlė yra iš Vakarų Afrikos.

Asirų šaulys, šaunantis iš trumpojo lanko

Persijos karalius, įtempęs lanką

Smaigalys

SVAIDOMIEJI KIRVIAI
Europoje plieniniai svaidomieji kirviai buvo populiarūs tik viduramžiais, o kai kurios Afrikos gentys juos turėjo visais laikais. Abu šie kirviai pagaminti Vakarų Afrikoje, apie 1900.

SVAIDOMASIS PEILIS
Vieni iš neįprasčiausiai atrodančių ginklų yra afrikietiški svaidomieji peiliai. Keletą ašmenų turinčiu ginklu visuomet lengviau nukirsti auką negu paprastu.

Trumpas kotas

SVAIDYKLĖ SU KOTU *apačioje*
Iki XVI amžiaus, kol išmoko pasigaminti granatas, europiečių kariuomenės naudodavo svaidykles. Paveikslėlyje matome svaidykles, kurias sudaro kotas ir viename gale prie jo pritvirtintas odinis diržas. Tokiu įtaisu sviestas akmuo lekia su nepaprasta jėga.

Sviedžiantis viduramžių svaidyklininkas (kairėje)

Ranka, laikanti svaidyklę (viršuje)

Pirmieji kariai

METALŲ, TOKIŲ KAIP varis ir žalvaris, atradimas pietvakarių Europoje maždaug prieš šešis tūkstančius metų buvo tikras perversmas tiek įrankių, tiek ginklų gamyboje. Žalvario amžiaus pradžioje kirviai ir ietys dar būdavo įtveriami į rankeną arba kotą ir priveržiami odiniais raiščiais. Tačiau į žalvario amžiaus pabaigą ginklai jau užmaunami ant kotų, t. y. pritaisomi tvirčiau nei įtveriant. VI ir V amžiuje pr. Kr. keltų gentys kartu su žalvariniais pradėjo gaminti geležinius įrankius bei ginklus. Dekoratyviniu menu garsėjančių keltų pagaminti ginklai daug pasako apie jų kultūrą, kurią geležies amžiaus pradžioje keltų gentys migruodamos paskleidė visoje Europoje.

Iš tokių vario ir žalvario gabalų būdavo liejami ginklai ir įrankiai

Įmova kotui

Ąselė perverti virvei kirviui prie koto pririšti

Trys titnaginiai strėlių antgaliai

Įkotė

Užbarzda

KOTINIS DURKLAS, apie 2300–1600 pr. Kr.
apačioje
Šiuo Airijoje ar Europos žemyne pagamintu variniu kotiniu durklu galima ir kirsti, ir smeigti, tad jis turi ir karo kirvio, ir ieties ypatybių.

TITNAGINIAI STRĖLIŲ ANTGALIAI, apie 2700–1800 pr. Kr.
viršuje
Lankai ir strėlės atsirado mezolito (vidurinio akmens amžiaus) laikotarpiu. Apie 2500 metus pr. Kr. šie strėlių antgaliai su užbarzdomis ir įkotėmis naudoti medžioklei ir karybai.

Keltų karys, ginkluotas kalaviju ir ietimi, apie 450 pr. Kr.

ŽALVARINIS IETIGALIS, apie 900 – 800 pr. Kr. *viršuje*
Pirmosios grubaus darbo ietys atsirado naujajame akmens amžiuje (p. 6–7). Tokius kaip šis žalvario amžiaus ietigalius jau gamino įgudę kalviai.

TRYS ŽALVARINIAI KIRVIAI, apie 750–650 pr. Kr.
Vėlyvajame Europos žalvario amžiuje kalviai išmoko gaminti kirvius su įmovomis, į kurias įtaisydavo medinį kotą. Su tokiais kirviais ir kariaudavo, ir apdorodavo medį.

ŽALVARINĖS KALAVIJŲ BUOŽELĖS IR RANKENOS
Šie puikiai puošti kalavijai rodo vėlyvojo žalvario amžiaus kalvių meistriškumą. Tokie ginklai galėjo priklausyti genčių vadams.

Dviašmenė geležtė

Prie rankenos būdavo prikniedytos medžio, kaulo arba rago plokštelės, aptrauktos oda

ŽALVARIO AMŽIAUS KALAVIJAS, apie 900–800 pr. Kr.
Šis grakščios formos vėlyvojo žalvario amžiaus kalavijas – kertamasis ginklas.

Ilgas medinis kotas

ŽALVARIO AMŽIAUS ŠALMAS, apie XV a. pr. Kr.
Šis žalvario amžiaus kario šalmas, rastas Rytų Vokietijoje, greičiausiai turėjo apsaugines ausų plokšteles.

XIX amžiaus graviūroje – sunkia ietimi ginkluotas keltų vadas

ŽALVARINIS ŠALMAS, apie I a.
Šis raguotas geležies amžiaus kario šalmas rastas Londone, Temzės upėje. Beveik neabejotina, kad tai būta paradinio šalmo, nes dėvėti mūšyje jis nepakankamai tvirtas.

GELEŽIES AMŽIAUS SKYDAS, apie 200 – 100 pr. Kr. *kairėje*
Šis iš Temzės ištrauktas puošnus skydas greičiausiai buvo skirtas apeigoms, o ne karui. Žalvario plokštė turėjo medinį pagrindą. Skydas puoštas spalvoto stiklo akutėmis.

„VERCINGETORIKSAS PRIEŠAIS CEZARĮ“ *dešinėje*
Galų sukilimo prieš romėnų viešpatavimą vadas Vercingetoriksas 52 metais pr. Kr. Julijaus Cezario buvo paimtas į nelaisvę. Paveiksle matome ant žemės numestus keltų ginklus – skydą, šalmą ir kalaviją.

GELEŽIES AMŽIAUS DURKLAS SU MAKŠTIMIS, apie 550 pr. Kr.
Šis senųjų britų geležinis durklas greičiausiai priklausė genties vadui. Žalvarinės makštys, matyt, turėjo geležines kilpas durklui prikabinti prie diržo.

Dviašmenė geležtė

ANKSTYVOJO ŽALVARIO AMŽIAUS DURKLAI
Vidurio Europos tautų kariai tokiais durklais kaudavosi vienas prieš vieną

Romos legionieriai

Romėnų vėliavnešys, ginkluotas gladijumi

DVI GALINGIAUSIOS SENOVĖS KARIUOMENĖS buvo makedoniečių, vadovaujama Aleksandro Didžiojo, ir romėnų. Nuo 334 iki 326 metų pr. Kr. Makedonija, helenistinio pasaulio valstybė, turėjo puikią armiją, išdėstomą falangomis. Falanga – tai glausta ietimis ginkluotų pėstininkų rikiuotė. Romos armijos pagrindas buvo legionas – pėstininkų daliniai, sustiprinti kavalerija. Nuo 800 metų pr. Kr. iki 200 metų po Kr. Romos armija sugebėjo ginkluote pranokti priešininkus, panaudodama ginklų gamybai naujausias žaliavas. Be to, ji buvo drausminga ir gerai organizuota. Visa tai garantavo Romai senovės pasaulio valdovės padėtį. Šarvai ir ginklai, kuriuos regime šiuose puslapiuose, yra tiksli Romos legionierių ginkluotės kopija.

Medinė arba kaulinė gladijaus rankena

PĖSTININKO KALAVIJAS
Šis trumpas dviašmenis kalavijas vadinamas gladijumi. Tai labiau duriamasis negu kertamasis ginklas. Kariai (bet ne karo vadai) nešiodavo jį ties dešiniąja šlaunimi, ant diržo arba ant perpetės. Kartais makštys būdavo gausiai puoštos, kaip šio I amžiaus kalavijo.

Medinės makštys, aptrauktos oda, su žalvario papuošimais

KARO DURKLAS
Kariai prie diržo ties kairiąja šlaunimi nešiodavo trumpą durklą *pugio*. Jo geležinės makštys dažnai būdavo inkrustuotos emaliu. Kariai, ginkluoti *pugio*, tėra vaizduojami tik paskutinio amžiaus pr. Kr. ir pirmojo amžiaus po Kr. romėnų meno kūriniuose. Tai gali reikšti, kad šis durklas nebuvo laikomas svarbiausia ginkluotės dalimi.

Žalvarinė rankena

Dviašmenė geležtė

Geležinės makštys su kilpomis ginklui prikabinti prie diržo

Graikų hoplitas

Graikų pėstininko, arba hoplito, aprangą sudarė metalinis šalmas, odiniai arba metaliniai krūtinės šarvai, metalinis skydas ir kojų šarvai. Karys būdavo ginkluotas duriamąja ietimi ir trumpu kalaviju.

KORINTIETIŠKAS ŠALMAS
Korintietiško tipo šalmas Graikijoje pradėtas gaminti VIII amžiuje pr. Kr. Tokį elegantišką pavidalą jis įgavo VII amžiuje pr. Kr. Nepridengta čia tik akys ir burna, visa kita visiškai apsaugota. Šį patogų šalmą kariai dažnai mūvėdavo ir tuomet, kai nereikėdavo kautis.

GRAIKŲ VAZA
Apie senovės graikų šarvus ir ginklus nemažai sužinome iš dekoratyvių siužetų, kuriais buvo puošiamos tų laikų graikų tapytos vazos. Čia matome graikų herojų Achilą, nuduriantį Pentesilėją. Šios dvi figūros, nutapytos apie 540 m. pr. Kr., padeda įsivaizduoti, kokio stiliaus šalmus ir šarvus dėvėdavo tuo laikotarpiu.

SCENA IŠ *ILIADOS*
Karalienės Viktorijos epochos paveiksle – *Iliados* veikėjai – kariai. Ši graikų epinė poema, parašyta VIII amžiuje pr. Kr. ir priskiriama Homerui, pasakoja apie paskutinius mitologinio Trojos karo metus. Iš tikrųjų kariai čia pavaizduoti romėniškojo stiliaus žalvariniais antkrūtiniais ir šalmais.

Ilgas geležinis ieties smaigalys

Arklio karčių kuodas

Arklio karčių kuodo lizdas

GELEŽINIS ŠALMAS
Geležinis Romos imperijos gališkasis šalmas (apie 30 m.) turėjo ilgą antsprandį, antkaktį su snapeliu kalavijo kirčiams nukreipti ir antskruosčius.

ŽALVARINIS ŠALMAS
Žalvarinis Montifortino šalmas (apie 50 m. pr. Kr.) yra nesudėtingos konstrukcijos, puoštas arklio karčių kuodu. Vėliau tokio tipo šalmai būdavo puošiami plunksnomis.

Platūs antskruosčiai buvo vyriais pritvirtinami prie šalmo šonų ir susirišami po smakru dirželiais arba virvelėmis.

SVAIDOMOSIOS IETYS *kairėje*
Hasta (dešinėje) yra įprastos formos ietis, o ieties *pilum* (kairėje) ilgas smaigalys skirtas ne tik skydui perdurti, bet ir giliai smeigti į juo prisidengusio kario kūną.

ROMOS GLADIATORIAI
Nors gladiatorių ginkluotė buvo įmantresnė už įprastinę Romos kariuomenės, dažnai jų ginklus perimdavo romėnai. Taip romėnų kariuomenėje atsirado lengvi stačiakampiai skydai.

Šarvai iš priekio užraišiojami raišteliais ir užsegami diržu, viršutinė jų dalis prie apatinės prikabinama bronziniais kabliukais

KŪNO ŠARVAI
Geležinių juostų šarvai, *lorica segmentata*, kurių pagrindu vėliau atsirado kirasos (p. 26), buvo dėvimi nuo I iki III amžiaus. Iš dalies jie pakeitė ankstesnius žiedinius ir žvyninius šarvus. Geležines juostas iš vidaus jungė odiniai dirželiai, šarvai turėjo daug žalvarinių detalių.

Viktorijos laikų paveiksle – Romos legionieriai

Ilgas uosinis kotas

Ankstyvųjų viduramžių ginklai

ANKSTYVIEJI VIDURAMŽIAI (vadinamieji Tamsieji amžiai) buvo Europos istorijos laikotarpis nuo 400 iki 1000 metų, kai germanų ir skandinavų gentys – saksai ir normanai, arba vikingai, – puldinėjo Angliją, Prancūziją, Ispaniją ir jose kūrėsi. Apie šį laikotarpį sužinome ne tik iš išlikusių ginklų ir įrankių, bet ir iš tekstilės dirbinių, tokių kaip Bayeux (Bajo) gobelenas, nuaustas šiaurės vakarų Prancūzijos normanų įsiveržimo į Angliją proga.

Rankenos skersinukas

ANGLOSAKSŲ KALAVIJAS, apie 500–600 *viršuje*
Kalavijas buvo tik aukšto rango saksų, tokių kaip karaliai (viršuje), ginklas. Šalia karaliaus – jo skydo nešiotojas. Karalius dėvi šarvinius marškinius.

Neišlikusi rankena greičiausiai buvo medinė, aptraukta oda, o galbūt kaulinė ar raginė

VIKINGŲ KALAVIJO GELEŽTĖ *viršuje*
Pagaminti įgudusių meistrų vikingų kalavijai būdavo dviašmeniai, kiek suapvalintais smaigaliais.

Kotas greičiausiai būdavo uosinis.

Geležinis ietigalis

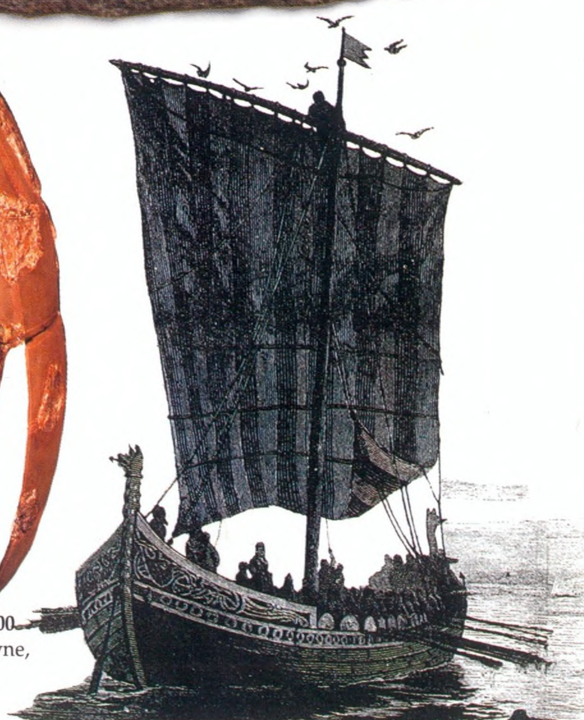
TRUMPOJI IETIS, apie 400–500 *viršuje*
Saksų ietys trumpais ietigaliais būdavo ir duriamosios, ir svaidomosios

ILGOJI IETIS, apie 400 – 500 *viršuje*
Saksų ietimis ilgais ietigaliais dažniausiai puldavo arba gindavosi raiteliai.

VIKINGŲ DIEVAS
Tikėta, kad Toras (Tyr), karo dievas, neša pergalę mūšyje, tad vikingų kalavijai dažnai būdavo paženklinti raide „T".

ANGLOSAKSŲ ŠALMAS, apie 600
Nors šis šalmas rastas saksų kapinyne, jis veikiau panašus į tuos, kuriuos dėvėdavo vikingai

NORMANAI PUOLA ANGLUS
Vertingas dokumentas, daug pasakantis apie normanų laikotarpio ginklus, yra Bayeux gobelenas. Tai – siuvinėto audeklo juosta, vaizduojanti 1066 metų normanų įsiveržimą į Angliją.

KALAVIJO RANKENOS SKERSINIS, apie 1040
Skersinius gamindavo iš metalo, dramblio kaulo, kaulo arba rago, inkrustuodavo brangiaisiais metalais

VIKINGŲ KALAVIJAS, apie 900–1000 *apačioje*
Kalavijas buvo mėgstamiausias vikingų ginklas. Nešiodavosi kalavijus puošniose makštyse.

VIKINGŲ KIRVIS, apie 900–1000
Karys apsukdavo kirvį viršum galvos, o paskui smogdavo į priešą ar priešo žirgą, kirsdamas beveik visuomet mirtiną smūgį.

NORMANŲ LANKININKAS *dešinėje*
Ši detalė iš Bayeux gobeleno (viršuje) vaizduoja lankininką su lanku ir strėlėmis. Jis dėvi normaniškus šarvinius marškinius ir vientisą metalinį šalmą.

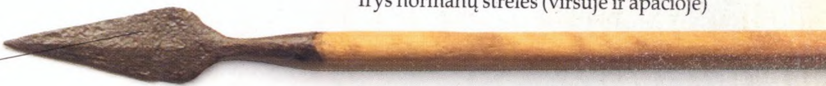

NORMANŲ PENTINAI, apie XI a.
Pentinus turėjo dar senovės graikai ir romėnai. Įgudę normanų raiteliai pentinais lengviau suvaldydavo žirgą mūšyje.

Trys normanų strėlės (viršuje ir apačioje)

Normanų ietis ilgu aštriu galu

GRENLANDIJOS ATRADIMAS
Vikingai tyrinėtojai, o sykiu ir kariai bei pirkliai, vadovaujami Eriko Rudojo, apie 982 metus atrado ir kolonizavo Grenlandiją.

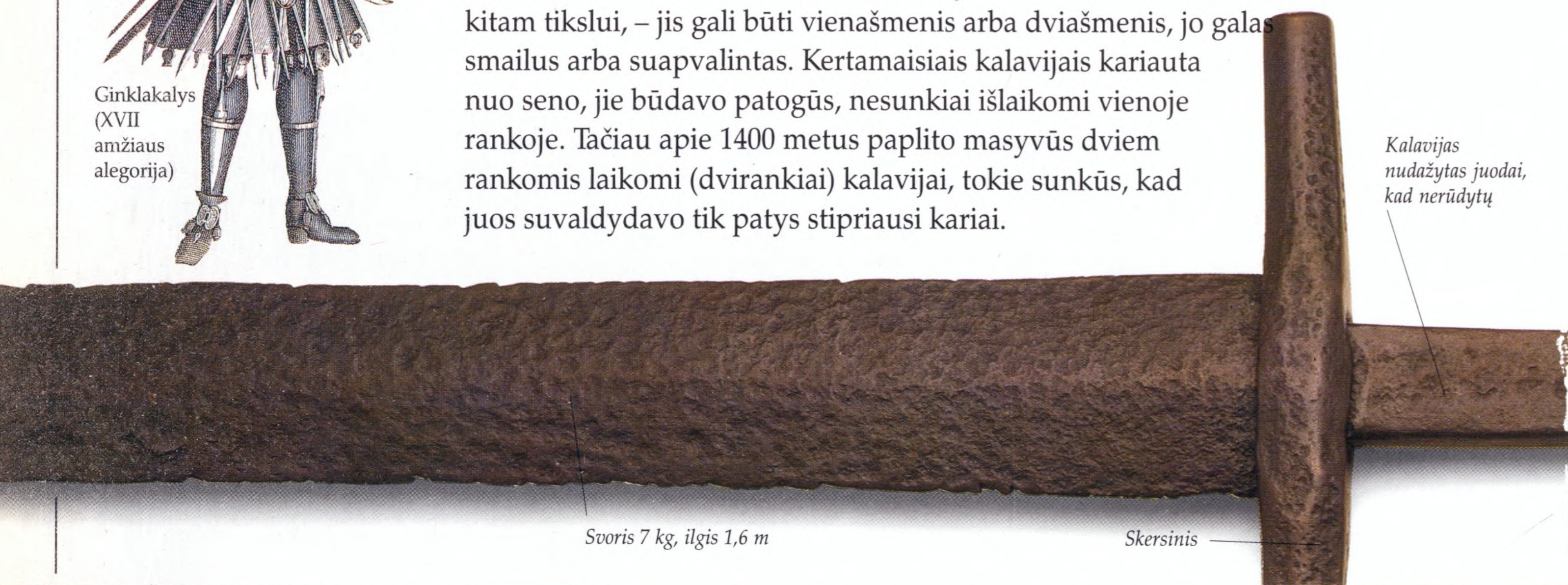

Europiečių kalavijai ir kardai

Ginklakalys (XVII amžiaus alegorija)

VIENĄ SENIAUSIŲ ŽMONIJOS GINKLŲ kalaviją sudaro rankena ir geležtė. Rankena dar turi buoželę, suteikiančią ginklui pusiausvyrą, ir skersinį, apsaugantį ranką. Ginklo geležtė gali būti tiesi arba lenkta (kardo). Priklausomai nuo to, kam skirtas kalavijas, – kirsti, durti ar ir vienam, ir kitam tikslui, – jis gali būti vienašmenis arba dviašmenis, jo galas smailus arba suapvalintas. Kertamaisiais kalavijais kariauta nuo seno, jie būdavo patogūs, nesunkiai išlaikomi vienoje rankoje. Tačiau apie 1400 metus paplito masyvūs dviem rankomis laikomi (dvirankiai) kalavijai, tokie sunkūs, kad juos suvaldydavo tik patys stipriausi kariai.

Kalavijas nudažytas juodai, kad nerūdytų

Svoris 7 kg, ilgis 1,6 m

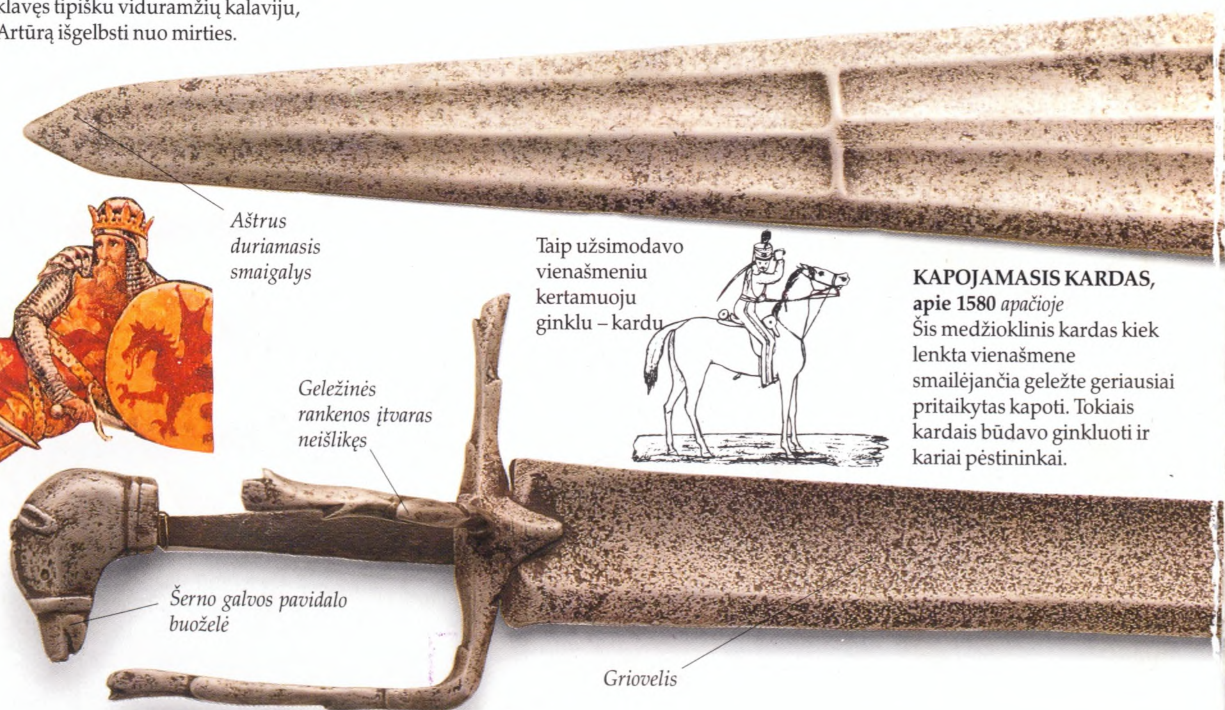
Skersinis

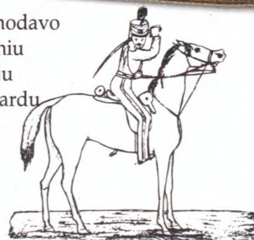
Ilga, plati dviašmenė geležtė

LEGENDA APIE KARALIŲ ARTŪRĄ
Gausybė pasakojimų sukurta apie legendinį karalių Artūrą. Ši Viktorijos epochos dailininko Walterio Crane iliustracija vaizduoja, kaip seras Lanselotas, apsiginklavęs tipišku viduramžių kalaviju, karalių Artūrą išgelbsti nuo mirties.

Aštrus duriamasis smaigalys

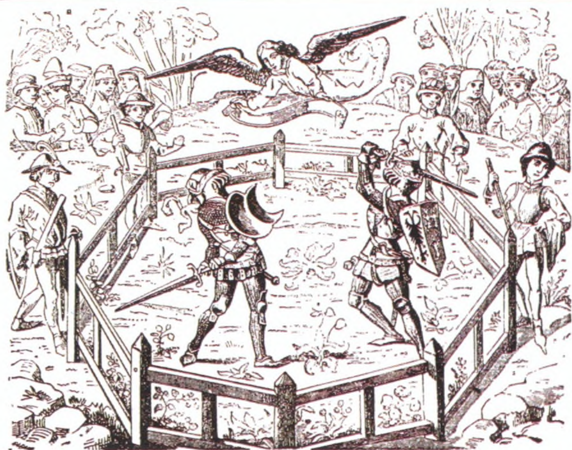
Taip užsimodavo vienašmeniu kertamuoju ginklu – kardu

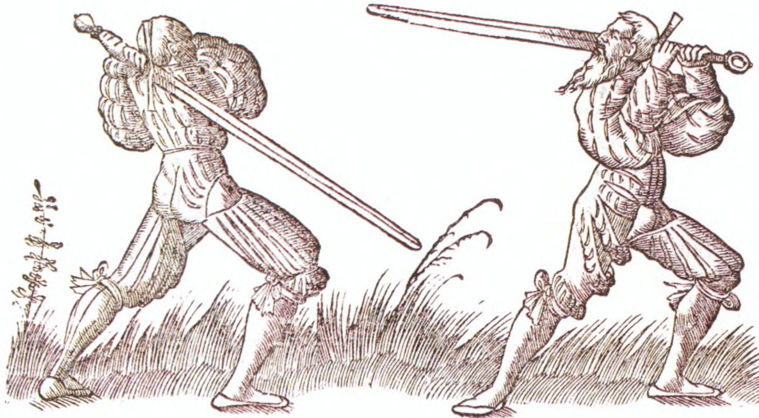
KAPOJAMASIS KARDAS, apie 1580 *apačioje*
Šis medžioklinis kardas kiek lenkta vienašmene smailėjančia geležte geriausiai pritaikytas kapoti. Tokiais kardais būdavo ginkluoti ir kariai pėstininkai.

Geležinės rankenos įtvaras neišlikęs

Šerno galvos pavidalo buoželė

Griovelis

KAUTYNĖS DVIRANKIAIS KALAVIJAIS
XV amžiaus miniatiūra vaizduoja riterių kautynes dvirankiais kalavijais

DVIKOVA, *viršuje*
XVI amžiuje kalavijais kaudavosi turnyruose ir dvikovose, kuriose spręsdavo asmeninius ginčus (p. 42–43).

DVIRANKIS KALAVIJAS, apie 1300 *kairėje*
Didžiausi kertamieji ginklai buvo dvirankiai kalavijai, kuriais kaudavosi viduramžių kariai pėstininkai. Šis ginklas gigantas greičiausiai buvo apeigų kalavijas, kadangi neštis į mūšį jis būtų buvęs per sunkus.

Rankena

Sunki buožė sudaro pusiausvyrą ilgai geležtei

Skersinis

ŠKOTŲ KLEIMORAS, apie 1620 *apačioje*
Šis dvirankis kalavijas yra tikras didžiulis platus dviašmenis škotų kleimoras, kuriuo aukštumų škotai kaudavosi nuo XV a. iki XVII a. pradžios. Žodis „kleimoras" kilęs iš gėlų žodžio *claidheamohmor,* reiškiančio „didelis kalavijas".

Apskrita buoželė

Medinė rankena

Įžambūs geležtei kijonai

Meniškai išgraviruota geležtė

DURIAMASIS KALAVIJAS, apie 1480 *apačioje*
Cinquedea – trumpas XV amžiaus kalavijas, mėgtas turtingų italų. Jo geležtė ties rankena turėjusi būti penkių (it. *cinque*) pirštų pločio.

Penkių pirštų pločio ties rankena

PERDURIA ŠARVUS *dešinėje*
Pargriauto, perdurtais šarvais XV amžiaus riterio kalavijas – riesto rytietiško kardo (p. 32) pirmtakas.

XVI amžiaus vokiečių vėliavnešys, apsiginklavęs dviašmeniu trumpu kalaviju.

Vienašmenė geležtė

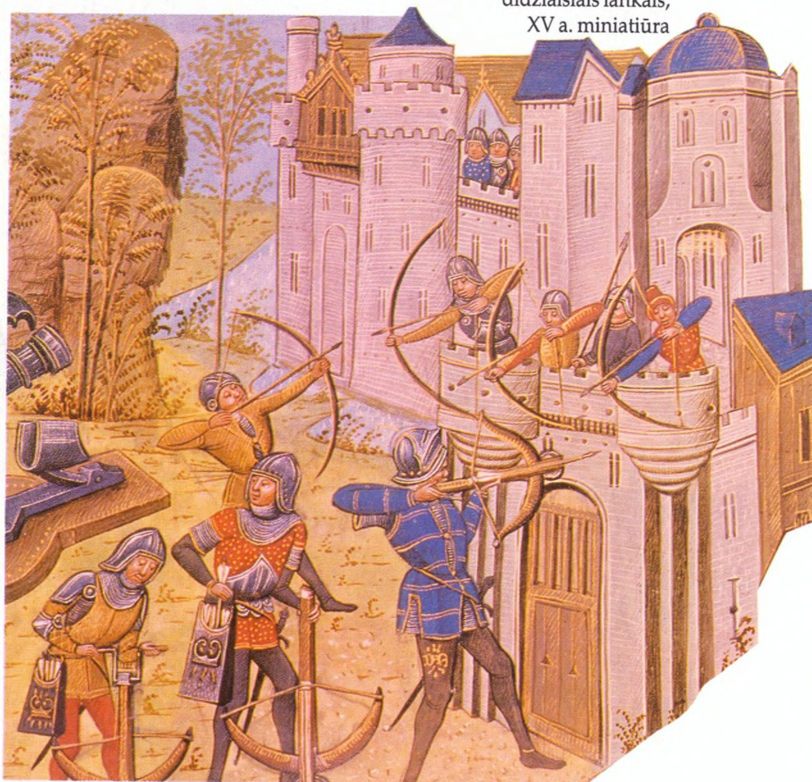
Arbaletas prieš didįjį lanką

MEDŽIOKLĖJE IR KARYBOJE POPULIARŲ lanką viduramžiais išstūmė jo broliai didysis lankas ir arbaletas (kilpinis). Lankui (p. 9) pritaikius paprastą mechaninį įrenginį sukonstruotas arbaletas pasirodė esąs kur kas taiklesnis ir pavojingesnis ginklas už savo pirmtaką. Kai kurie arbaletai buvo galingi, ir jiems užtaisyti prireikdavo sudėtingesnio mechanizmo. Tačiau nors šaudyti iš arbaletų buvo galima didesniais atstumais, jų šaudymo tempas buvo lėtesnis negu didžiųjų lankų, o pagaminti juos buvo brangiau. Didysis lankas buvo gerokai patobulintas paprastas lankas. Iš jo paleistos strėlės plieniniais antgaliais skriedavo 100 jardų (91 metro) atstumu. Kadangi nė vienas iš šių ginklų neišsikovojo aiškaus pranašumo, daugelis viduramžių kariuomenių turėdavo tiek arbaletais, tiek didžiaisiais lankais ginkluotų karių.

Viduramžių strėlių geležiniai antgaliai

Šauliai su didžiaisiais lankais, XV a. miniatiūra

KARYS, ĮTEMPIANTIS ARBALETO TEMPLĘ GERVE
Gervė – įtaisas arbaletui užtaisyti. Jį sudaro krumpliastiebis ir dantiratis. Pirmąsyk gervė pagaminta XIV amžiuje. Kadangi užtaisyti gerve reikia daug laiko, arbaletas labiau tiko medžioklei negu karybai.

Kaip šaudyti iš arbaleto

1. Templę įtemptą laiko pasukama velkė, įtaisyta arbaleto buožėje.
2. Strėlė įdedama į lovelį, einantį išilgai arbaleto buožės, taikomasi prispaudžiant buožės drūtgalį prie skruosto.
3. Strėlė paleidžiama, patraukiant gaiduką.

LANKININKAI GINA MIESTĄ *kairėje*
XV amžiuje daugelis miestų-tvirtovių išmokydavo lankininkus ginti savo miestą. Iliustracijoje matome arbaletininką, kuris sukdamas gervę užtaiso arbaletą (žr. viršuje).

Varžybų strėlės antgalis

ANGLŲ DIDYSIS LANKAS, apie XIX a.

Raginė įranta lanko gale templei užkabinti

ANGLŲ DIDYSIS LANKAS IŠ KUKMEDŽIO
Pagamintas iš vientiso medžio gabalo, paprastai iš kukmedžio, didysis lankas buvo grėsmingas ginklas įgudusių šaulių rankose. Skirtingose šalyse šių lankų ilgis skyrėsi, bet Anglijoje prilygo atstumui tarp ištiestų lankininko rankų, kuris paprastai lygus žmogaus ūgiui.

Kablys templei užkabinti

ĮTEMPIMO SVIRTIS
Ožkos kanopas primenanti svirtis buvo įtaisas nedidelių arbaletų templėms įtempti. Svirties „nagos“, užmautos ant ašies, „apglėbia“ arbaleto buožę, o svirties rankena atitraukiama atgal.

Svirties rankena

Lenktos „nagos“ buožei „apglėbti“

ROBINAS HUDAS
Legendinis Anglijos skriaudžiamųjų gynėjas Robinas Hudas neatsiejamas nuo savo didžiojo lanko. Daugelis jo narsumą šlovinančių baladžių pasakoja, koks puikus jis buvo šaulys.

Gervės rankena

Velenas

GERVĖ
Gervė turėjo dėžutės pavidalo lizdą, į kurį būdavo įstatomas arbaleto buožės padas. Virvė ėjo nuo lizdo iki skriemulių, sujungtų su dvigubu kabliu, užkabinamu ant templės. Templę įtempdavo sukdami rankenas.

Gervės lizdas

FLAMANDŲ ARBALETAS SU GERVE, apie XVI a.

Strėlės galo įranta įsprausti templę

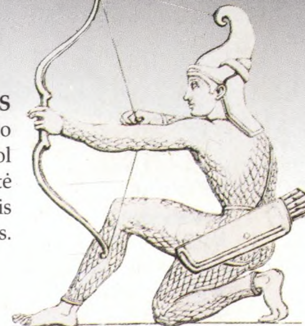
Gaidukas

Arbaleto buožė

STRĖLINĖ
Dėklai strėlėms susidėti ir nešioti būdavo odiniai, metaliniai arba mediniai.

TRUMPASIS LANKAS
Trumpasis lankas buvo labai populiarus tol, kol viduramžiais jį pakeitė arbaletas ir didysis lankas.

Kotas

Sparneliai arba plunksnos

DIDŽIOJO LANKO STRĖLĖS
Didžiojo lanko strėlės ilgis priklausydavo nuo lanko ilgio. Strėlių kotai būdavo uosiniai arba beržiniai, antgaliai geležiniai, o plunksnos – iš žąsies sparno.

Templė paprastai būdavo kanapinė arba lininė

Rankena

Tęsinys kitame puslapyje

XV amžiaus vidurio pavisas

XV amžiaus karys didžiuliu skydu – pavisu – pridengia arbaletininką

ARBALETININKO SKYDAS *kairėje*
Užtaisydami savo ginklus ir šaudydami iš jų, lankininkai ir arbaletininkai dažnai slėpdavosi už didžiulio skydo, vadinamojo paviso, kuris būdavo pastatomas ant žemės arba prilaikomas kito kario (žr. kairėje). Tokiais skydais XIV–XVI amžiuje dažnai prisidengdavo per apgultis; pavisai būdavo mediniai, aptraukti audeklu.

XVI a. arbaleto strėlė, tinkama tiek karui, tiek medžioklei

Medinis kotas

Odiniai sparneliai

Kanapinė templė

KARO ARBALETO STRĖLĖ *viršuje*
Strėlės, paleistos iš didelių karo arbaletų, skriedavo taip tiksliai ir įsmigdavo į auką su tokia jėga, kad be vargo galėdavo nukauti žmogų, esantį už 200 jardų (182 metrų).

Kablys

Skriemulys

Paleidimo užraktas

Lovelis, į kurį įdėdavo strėlę

ANGLŲ KULKINIS ARBALETAS, XVIII a. pradžia

XVI amžiaus arbaletas, šaudantis akmenimis

SVIRTIS ARBALETUI UŽTAISYTI
Kulkiniai lengvi ir nedideli arbaletai būdavo nesunkiai užtaisomi ranka. Arbaletininkas įsiremdavo ginklą į krūtinę ir paspausdamas mygtuką arbaleto buožėje atpalaiduodavo svirtį, kuri įtempdavo templę.

Svirties mygtukas

KULKINIS ARBALETAS *viršuje*
Kulkiniai arbaletai XVIII a. pabaigoje–XIX a. pradžioje buvo plačiai naudojami šaudymo pratyboms ir smulkių žvėrelių medžioklei. Jie turėjo dvigubą templę, kurios viduryje buvo kapšelis kulkai įdėti.

Kryptukas

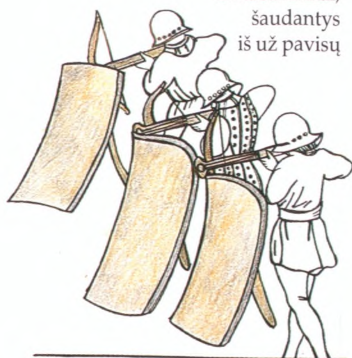
Drūtgalis

Buožė

Gaidukas

Templė

XVI amžiaus prabangiai išpuoštas pramoginis arbaletas

XV amžiaus prancūzų arbaletininkai, šaudantys iš už pavisų

VILIUS TELIS

Pasak legendos, Šveicarijos nacionalinis didvyris Vilius Telis buvo priverstas arbaleto strėle numušti obuolį, padėtą jo sūnui ant galvos. Telis buvo nubaustas už tai, kad atsisakė prisiekti ištikimybę austrams, kurie valdė jo šalį XIV amžiuje.

Geležiniai antgaliai

Dvi XVI amžiaus karo strėlės

Plieninis smaigalys

PADEGAMOSIOS STRĖLĖS

Padegamosios strėlės buvo naudojamos kariaujant iki XVII amžiaus. Pakulų kuokštelis būdavo pamirkomas dervingame skystyje, pritvirtinamas prie strėlės antgalio ir uždegamas prieš paleidžiant strėlę.

Kilpa kojai (pėdos atrama)

Taikiklis

Kryptukas

TAIKIKLIS

Taikikliai, įmontuoti kulkinių ar akmenimis šaudančių arbaletų korpuso viduryje, turėdavo keletą skylučių taikymuisi įvairiais atstumais. Čia matome gulsčią taikiklį, kuris šaudant atverčiamas.

Dviguba templė su odiniu kapšeliu

KRYPTUKAS

Pakeliamas kulkinio arbaleto kryptukas kabo tarp dviejų atramėlių.

Įranta

Kirviai, durklai ir peiliai

XIX a. amerikiečių pėstininkas, ginkluotas bovio peiliu

KIRVIAI, DURKLAI IR peiliai – tai ginklai, kuriuos žmonės turėjo jau seniausiais laikais (p. 6–7). Iš pradžių kirvius gamindavo iš akmens ir žalvario, tačiau jau viduramžiais juos ėmė daryti iš plieno ir geležies, dažnai su įvairių formų smaigaliais ir kitokiais atsikišimais, kad atrodytų grėsmingesni. Nors durklai ir peiliai kiek panašūs, durklas su dviem aštriais kraštais, sueinančiais į smaigalį, yra iš esmės duriamasis, o vienašmenis peilis – pjaunamasis ginklas. Apžiūrinėdami iš viso pasaulio surinktus kirvius, durklus ir peilius, matome, kaip skirtingose šalyse pagamintų ginklų geležtės, kotai ir rankenos atspindi savitus šių šalių žmonių poreikius, kultūrų įvairovę.

ŽIEDINIS PEILIS
Lenktas peilis, užsimaunamas kaip žiedas ant smiliaus, aptinkamas bantų tautų gyvenamame Turkanos ežero regione Rytų Afrikoje.

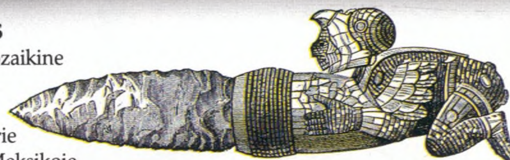
AFRIKOS PEILIS
Šis afrikiečių svaidomasis peilis (p. 8–9) rastas Zaire, Vakarų Afrikoje. Skriedamas peilis sukasi aplink savo svorio centrą ir sužeidžia priešininką, nepriklausomai nuo to, kuria vieta į jį pataiko.

SMEIGIAMASIS KIRVIS *apačioje*
Neįprastos išvaizdos matabelių tautelės, gyvenančios Zimbabvėje, kirvis. Kadangi kotas ir geležtės smaigalys yra vienoje tiesėje, šiuo kirviu galima ir smeigti, ir kapoti.

SMEIGIAMASIS PEILIS *kairėje*
Neįprastos rūšies delne laikomas smeigiamasis peilis. Tokius peilius gamindavo šiaurės Nigerijos tautos.

ACTEKŲ DURKLAS
Titnaginis durklas mozaikine rankena, pagamintas actekų, Centrinės Amerikos indėnų, kurie kažkada viešpatavo Meksikoje.

NAGOS KARO KIRVIS *viršuje*
Dao yra įspūdingai atrodantis įvairiopos paskirties ginklas, kuriuo pirmykštės Nagos kalvų (Asamo) „kaukolių medžiotojų“ gentys naudodavosi kovodamos su kaimynų gentimis.

Ilgas bambuko kotas, apvyniotas pinta nendrine juosta.

Dažytų gyvulio plaukų puošmena

LENKTINIS PEILIS *viršuje*
Šio XIX amžiaus pabaigos ispaniško peilio geležtė sulenkiama taip, kad jos ašmenys pasislepia kote. Geležtę į kovos padėtį grąžina kote įtaisyta plieninė spyruoklė.

BUDELIO KIRVIS
Tokie didžiuliai, sunkūs, dvirankiai egzekucijų kirviai būdavo gaminami tiktai Vidurio ir Šiaurės Europoje.

IGOROTŲ KIRVIS
Šis kirvis meniškai papuoštu kotu naudotas ir kaip įrankis, ir kaip ginklas. Jį pagamino igorotai, arba „kalnų žmonės", gyvenantys Filipinų Lusono salos šiaurinėje dalyje.

Ilga grakšti geležtė lenktais pailgintais ašmenimis

MALAJŲ DURKLAS *apačioje*
Durklas, vadinamas *kris*, buvo itin svarbus malajų kultūroje, – skirtinguose regionuose durklą gamindavo su vis kitokios formos geležte ir rankena.

Dramblio kaulo rankena, vaizduojanti Garudą – mitologinį erelį

Būdinga banguota geležtė

Trumpa sunki dviašmenė geležtė

Lenkta dviašmenė geležtė

SUDANO DURKLAS *viršuje*
Arabiškos kilmės durklas *jambiya* Viduriniuose Rytuose ir Indijoje naudojamas ir kaip karo ginklas, ir apeigoms.

Raižyto rago rankena sidabriniais apsodais, puošta suplotomis sidabrinėmis monetomis

Puoštas auksu ir sidabru

Žalvarinė puošmena, vaizduojanti dramblio galvą

PISTOLETAS – KARO KIRVIS *viršuje*
Meniškai išpuoštas ginklas, kirvio ir pistoleto su ratiniu degtuvu (p. 39) derinys, pagamintas XVI amžiaus didikui.

INDŲ KARO KIRVIS
Šis peilį primenantis karo kirvis *bhuj* iš Šiaurės Indijos dar vadinamas „dramblio galva" dėl būdingos jam dekoratyvinės detalės, dažniausiai esančios tarp koto ir geležtės.

Dengti ašmenys

Vienašmenė geležtė

RIEŠINIS PEILIS
Peilis skustuvo aštrumo ašmenimis (ašmenys uždengti, kad būtų saugiau nešiotis), dėvimas užsimovus ant riešo. Pagamintas sukų, Kenijos tautelės.

Smailėjanti geležtė ilgais ašmenimis

BOVIO PEILIS
Tokio tipo medžioklinis peilis, kurio pavadinimas siejamas su amerikiečio pasienio gyventojo James Bowie pavarde, pagamintas 1906 metais San Franciske.

Elnio rago rankena, prikniedyta prie koto

Kiaurymė metaliniame kote durklui paslėpti

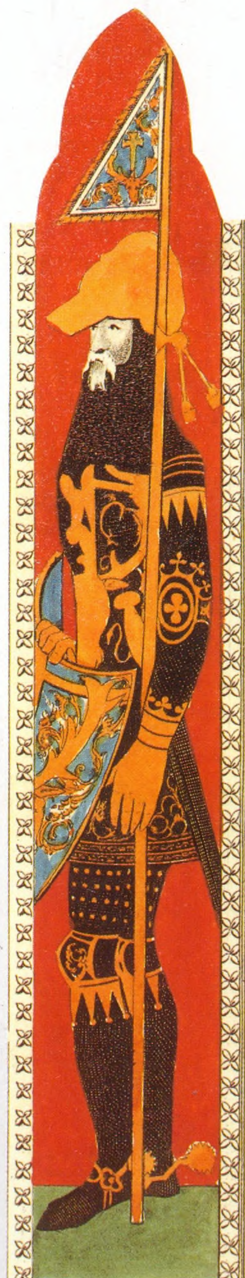
Paauksuota buoželė kartu yra ir įsukamo paslepiamo durklo rankena

Kaltiniai ir žiediniai šarvai

ŠARVINIAI MARŠKINIAI, PAGAMINTI iš geležinių ar plieninių žiedelių, buvo svarbiausi šarvai nuo keltų periodo (p. 10–11) iki XIII amžiaus. Ilgainiui įsitikinta, kad jie ne tik nepatogūs nešioti, bet ir per menkai apsaugo nuo naujų ginklų, kaip karo kūjai ir dvirankiai kalavijai. XIII amžiuje pasirodžiusios pavienės kaltinių šarvų plokštės, buvo dėvimos kartu su žiediniais šarvais. Tačiau jau nuo XV amžiaus iki šaunamųjų ginklų atsiradimo XVII amžiuje riteriai eidavo į karą nuo galvos iki kojų apsikaustę tik kaltiniais šarvais.

ANKSTYVIEJI KOJŲ ŠARVAI
Italų reljefe – viduramžių odiniai kojų šarvai, apie 1289.

Klūpantis šarvuotas riteris, apie 1290

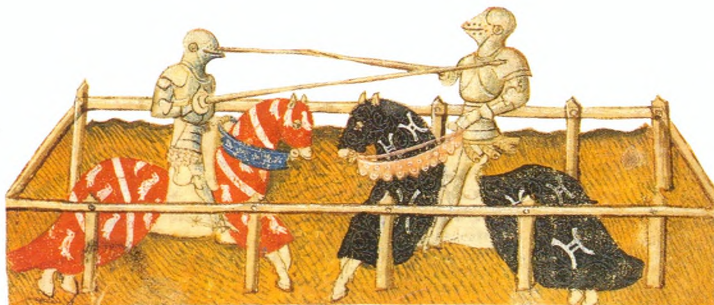

VIDURAMŽIŲ RITERIS ŽIEDINIAIS ŠARVAIS
Vestminsterio rūmų lango detalė.

ŠARVINIAI MARŠKINIAI
Šie rytietiški šarviniai marškiniai – vientiso nėrinio, be sujungimų. Europoje marškinių žiedelių kraštus paprastai suplodavo ir sukniedydavo vienus su kitais.

KARO KŪJELIS, apie 1580 *dešinėje*
Šis šarvus pramušantis prancūzų karo kūjelis iš tikrųjų turėjo ilgesnį kotą, kad riteris galėtų juo kautis ir nulipęs nuo žirgo.

TURNYRAS, apie 1446
Iki XVI amžiaus riteriai dėvėdavo paprastus karo šarvus ir rungtyniaudami turnyruose (p. 30–31).

Aštriam smaigui pusiausvyrą sudaro buki dantys kitame ginklo šone

VOKIEČIŲ RITERIS
Nuo galvos iki kojų apsišarvavusio riterio spalvota graviūra, apie 1500. Riteris dėvi Maksimilijano šarvus, sunkesnius ir stambesnius negu ankstesnio meto kaltiniai šarvai.

ANTKRŪTINIS, apie 1570
Šis lengvas, stiprus vientisas antkrūtinis, pagamintas garsaus italų šarvų meistro, techniniu požiūriu yra tobulas kaltinių šarvų pavyzdys. Jų stilius imituoja XVI amžiaus dubleto (glaudžiai kūną apgulančios liemenės) formą.

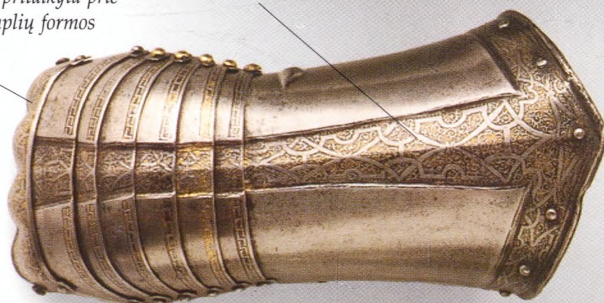
Rupléti apvadai, saugantys nuo aštriaašmenių ginklų kirčių

Dirželiai, kuriais antkrūtinis prisegamas prie nugaros šarvų

Dangaus figūrų paauksuoti raižiniai

Mova turnyrų iečiai (p. 30–31).

Dirželiai, kuriais metaliniai skvernai būdavo prisegami prie ilgesnių šarvų plokščių, vadinamųjų tasečių (p. 26)

Pirmõsios segmentinės plieninės plokštelės vingiuota krašto linija pritaikyta prie rankos krumplių formos

Plokštė, vadinamasis rankogalis, uždengia riešą

ŠARVINĖ PIRŠTINĖ, apie 1580 *kairėje*
Šarvinė pirštinė saugo plaštaką ir riešą. Ši pirštinė, pagaminta Šiaurės Vokietijoje, – šarvų kalybos meno pavyzdys.

ŠARVINĖ KURPĖ, apie 1550 *apačioje*
Pėdos šarvų, kaip ir šarvinės pirštinės (viršuje), segmentinės plokštelės turėjo garantuoti kuo didesnę judesių laisvę.

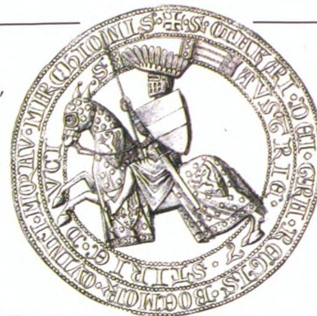

GINKLAKALIO DIRBTUVĖ INSBRUKE, apie 1517
Ypač stiprūs ir sunkūs šarvai XVI amžiuje gaminti Vokietijoje ir Austrijoje. Tai – Maksimilijano šarvai (nuo imperatoriaus Habsburgo Maksimilijano I vardo). Graviūroje – Maksimilijanas lankosi rūmų ginklakalio dirbtuvėje.

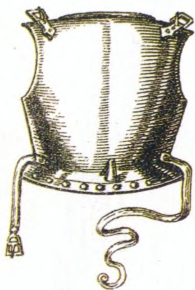

Pailginta pirštų dalis, segmentuota ties pėdos linkiu

Šarvų komplektas

XIII a. Bohemijos karaliaus antspaudas, kuriame – tipiški to meto karo šarvai

APIE XV AMŽIAUS VIDURĮ ginkluotas riteris būdavo visas apkaustytas tikrąja to žodžio prasme šarvų plokštėmis. Tačiau vėlyvųjų viduramžių ginklininkų meistriškumas leido žmogui po šarvais nesijausti tokiam sukaustytam, kaip galėtų atrodyti; šarvų dalys būdavo sujungiamos taip, kad kuo mažiau varžytų kario judesius. Šiuose puslapiuose matome šarvų komplektą, kuris priklausė XVI amžiaus pradžios riteriui ir buvo pagamintas Italijos ginklų dirbtuvėse – Šiaurės Italija ir Pietų Vokietija garsėjo Europoje šarvų meistrais.

Pakeliamas antveidis su kvėpavimo angomis ir plyšiais akims

Kvėpavimo angos

Antveidžio šarnyras

GALVOS APSAUGA *dešinėje*
Riterio galvą apsaugodavo šalmas. Tokio tipo uždaras šalmas (p. 28) atitinka veido formą ir turi apsaugines kaklo plokšteles.

Kaklo plokštelės turi uždengti goržetę

Odinis dirželis ir sagtis, kuriais antkrūtinis susegamas su nugaros šarvais

KAKLO ŠARVAI
Nuo XIII amžiaus visų tipų šarvai turėdavo antkaklius (goržetes)

Kaklo ir pažastų apvadai ginklų kirčiams sulaikyti

Dirželis šarvų skvernams prisegti prie tasečių

Plieninių segmentų tasetės leidžia liemeniui laisvai judėti

ŠV. JURGIS NUDURIA DRAKONĄ *kairėje*
Neverta manyti, kad piešiniai tiksliai perteikia viduramžių šarvų vaizdą. Menininkai neretai romantizuotai vaizduodavo net ir savo meto šarvus.

ANTKRŪTINIS – KIRASOS DALIS
Kirasą – liemens šarvus – sudarė antkrūtinis ir nugaros šarvai, susegti odiniais dirželiais. Antkrūtinis apačioje buvo sujungtas su šarvų skvernais ir tasetėmis, pridengiančiomis pilvą ir viršutinę šlaunų dalį.

IETININKO ŠARVAI
XVI a. ietininkas, ginkluotas ietimi, kalaviju ir skydu, iš šarvų dėvėdavo tik morioną (p. 28) ir kirasą.

ANTPETIS

ANTPETIS

ANTŠLAUNIS

ANTŽASTIS

ANTALKŪNIS

ANTALKŪNIS

ANTKELIS

ANTKELIS

ANTDILBIS

PETIES IR RANKOS ŠARVAI
Petį ir viršutinę rankos dalį saugodavo speciali šarvų dalis – antpetis. Žemiau ranką dengdavo antžastis ir antdilbis, o tarp jų alkūnę – antalkūnis.

Kabliukas antblauzdžiui užsegti

Plokštelė nykščiui

ŠARVINĖ PIRŠTINĖ

ŠARVINĖ PIRŠTINĖ (p. 25)

VOKIEČIŲ RITERIS, apie 1485
Nuo galvos iki kojų šarvais apkaustytas riteris ant šarvuoto žirgo (p. 30–31).

ANTBLAUZDIS

KOJOS ŠARVAI
Antšlaunis saugodavo viršutinę kojos dalį, o antblauzdis – apatinę. Kelį dengdavo šarvai iš kelių plokštelių – antkelis.

ŠARVINĖ KURPĖ (p. 25)

ŠARVINĖ KURPĖ

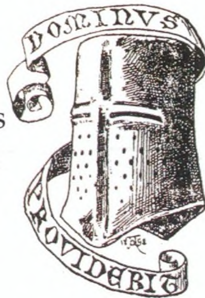

Šalmai

KARIAI DĖVĖDAVO APSAUGINIUS ŠALMUS nuo žalvario amžiaus (p. 10–11). Tačiau viduramžiais, norint geriau apsaugoti veidą ir kaklą, šalmai pradedami daryti kur kas didesni. Didžiausias ir sunkiausias buvo šalmas milžinas plokščiu viršumi (pranc. *heaume*, vok. – *helm*), kurį riteriai nešiodavosi prie balno, kai nekariaudavo. Vėlyvaisiais viduramžiais šalmai, vadinami basinetais, būdavo pritvirtinami prie kūną dengiančių šarvų varžteliais ir grandinėmis; riteriai dėvėjo ir uždarus šalmus su pakeliamomis dalimis. Vėliau šalmai darėsi vis mažesni ir lengvesni, kaip atviras muškietininko šalmas (morionas) arba kavaleristo šalmas – katiliukas. Nuo XVIII šimtmečio plieninius šalmus pakeičia kariški odiniai, žalvariniai, fetriniai ar kailiniai galvos apdangalai.

ŠALMAS PLOKŠČIU VIRŠUMI
Tai – vokiečių *helm*, kurį dėvėdavo kryžiuočiai ir kiti Europos riteriai nuo XIII a. pradžios (paveikslėlyje – XIX a. kopija). Šalmą sutvirtinančios juostelės – kryžiaus formos.

XIII amžiaus šalmas su dviem akių plyšiais ir kvėpavimo angomis

LANKININKAS, apie 1290 *dešinėje*
Raitas lankininkas kūginiu šalmu

Kabliukas antveidžiui pakelti

Pakaušio dalis

Skiauterė

Antveidis su akių plyšiais ir kvėpavimo angomis

Lizdas plunksnoms

Goržetė (kaklo plokštelė)

UŽDARAS ŠALMAS, apie 1520–1530
Būdingiausias XVI šimtmetyje buvo uždaras šalmas (viršuje ir kairėje). Skirtingai nuo ankstesniųjų šalmų, jo smakro forma atitiko veido linijas. Prie šalmo buvo pritvirtintos goržetės (p. 26).

Aukšta skiauterė

Žemyn lenkti kraštai smailiais galais

Turėdavo odinį dirželį, surišamą pasmakrėje

MORIONAS SU SKIAUTERE, apie 1580
Morioną dėvėdavo pėstininkai (kairėje), ypač lankininkai ir muškietininkai, kuriems atviras šalmas būdavo patogesnis šaudant į taikinį.

IETININKO ŠALMAS, XVII a. *apačioje*
Šalmas turėjo plokščius kraštus ir segmentinius antskruosčius.

Trys sukniedytos plieno plokštės

Akių plyšiai

Kvėpavimo angos

Mūšyje šalmą prilaikanti grandinė, naudota ir nedėvimam šalmui nešioti

KŪGINIS ŠALMAS, apie 1370
Po 1360 m. tokius šalmus (*helm*) daugiausia dėvėdavo per turnyrus (p. 30–31). Šis šalmas (paveikslėlyje – XIX amžiaus kopija) greičiausiai būdavo dėvimas ant basineto (dešinėje), nemenka našta prislėgdamas riterio pečius.

Šarnyras antveidžiui prikabinti

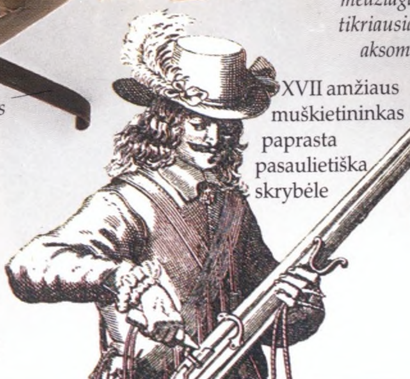
BASINETAS, apie 1370
Nuo 1350 iki 1450 metų populiariausias šalmas buvo basinetas. Šarnyrais prikabinamus antveidžius ėmė gaminti apie 1300 metus. Paveikslėlyje parodytas vokiškas basinetas, matyt, turėdavo antveidį, vadinamą *klappvisier*, kuris būdavo pritvirtinamas prie lenktos vertikalios juostelės, o ši – dviem šarnyrais prie šalmo.

XIV amžiaus riteriai su basinetais ir paprastas karys su šalmu-katiliuku (viršuje)

GELEŽINĖ SKRYBĖLĖ, apie 1640–1650
Aukšta skrybėlė su slankiojančiu antnosiu, – tokius šalmus kartais dėvėdavo raiteliai per Anglijos pilietinį karą. Aptraukti medžiaga, papuošti plunksnomis, jie primindavo pasaulietiškas to meto skrybėles.

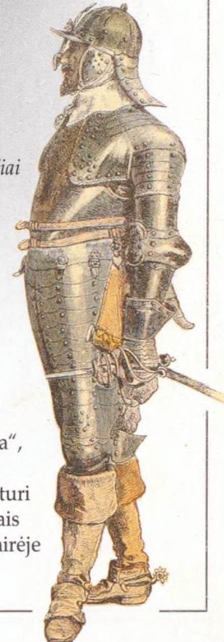

XVII amžiaus muškietininkas paprasta pasaulietiška skrybėle

KATILIUKAS „VĖŽIO UODEGA“, apie 1630–1650
Tokio tipo šalmas buvo paplitęs XVII amžiaus viduryje. Jis kilęs iš Vokietijos, kur buvo vadinamas *zischagge*. Angliškąjį šio šalmo variantą, katiliuką „vėžio uodega“, dėvėjo raiteliai per Pilietinį karą 1642–1648 m. (dešinėje). Šalmas turi veido apsaugą, antsprandį, vyriais pritvirtinamus antskruosčius (kairėje ir viršuje).

Turnyrų šarvai

TURNYRAI – RAITŲ RITERIŲ parodomosios kovos – pradėti rengti XII amžiuje tarsi savotiškos karo repeticijos. XV amžiuje jie virto spalvingu visuomenės gyvenimo renginiu, kuriame riteriai monarchų ir aukštuomenės akivaizdoje demonstruodavo savo kariavimo įgūdžius bei drąsą. Tai dažniausiai būdavo riterių dvikova. Renginys prasidėdavo tuo, kad du raiteliai ietimis atakuodavo vienas kitą per specialų turnyrų barjerą. Kadangi kovojantiems ietimis reikėjo geriau apsaugoti kairiąją kūno pusę, nes ji būdavo priešininko taikinys, riteriams, dalyvaujantiems iečių turnyruose, buvo gaminami specialūs šarvai.

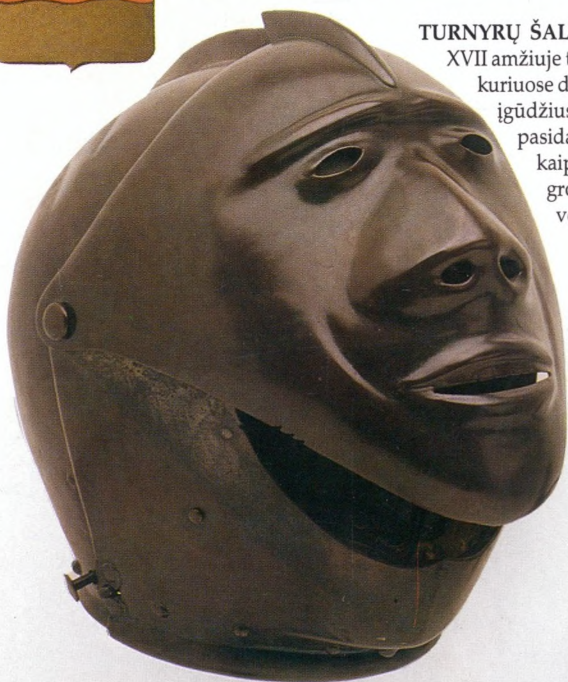

Prancūzų riteris iečių dvikovoje

HERBAI
Turnyrų dalyvius atskirdavo iš asmeninių insignijų, t. y. ženklų bei simbolių ant jų skydų ir tunikų. Iš pradžių tokie ženklai būdavo ant specialaus apsiausto, dengiančio šarvus, dėl to angliškai herbai vadinami „caots of arms".

RITERIŲ DVIKOVA *viršuje*
XVI amžiuje turnyrai tapo iškilmingos ceremonijos dalimi. Turnyrų aikštės būdavo aptveriamos barjerais, priešais jas pastatomi paviljonai, iš kur turnyrus galėdavo stebėti karaliai ir didikai. Šiame turnyrą vaizduojančiame piešinyje matome karalių Henriką VIII, kuris ginkluotas ietimi kaunasi su vienu iš savo riterių; iečių turnyrą stebi karalienė.

TURNYRŲ ŠALMAS, apie 1630 *kairėje*
XVII amžiuje turnyrai virto renginiais, kuriuose demonstruodavo jojimo įgūdžius. Todėl turnyrų šarvai pasidarė dekoratyvesni, tokie kaip šis žalvarinis šalmas – groteskiška žmogaus veido kaukė.

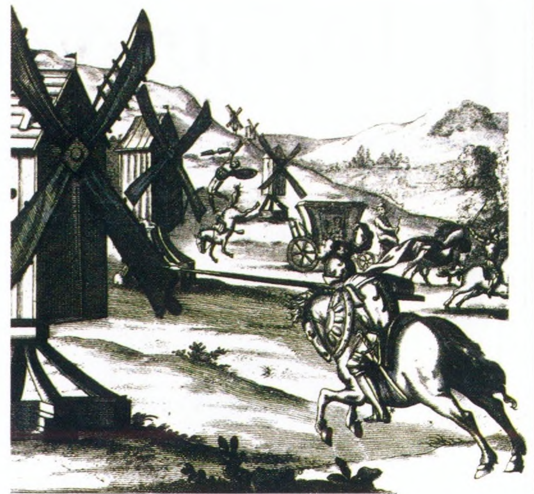
TURNYRŲ PENTINAI *apačioje*
Prie apavo raiteliai prisisegdavo pentinus žirgui paraginti. XVI amžiuje turnyrų pentinai dažnai turėdavo ratukus su specialiais aštriais spygliais.

Ratukas

ŽIRGO ŠARVAI *apačioje*
Šarvus, kuriais apkaustydavo karo žirgą, vadino žirgo šarvais. Per turnyrus žirgui dažniausiai uždėdavo tik dalį šarvų, vadinamąjį šanfroną, kurį sudarė kelios metalinės plokštės, apsaugančios gyvulio snukį ir kaktą. Šanfrono centre paprastai būdavo skydelis su atsikišusiu spygliu viduryje.

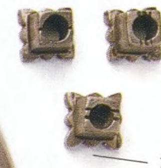
DON KICHOTAS KAUNASI SU VĖJO MALŪNAIS
Romano *Don Kichotas* herojus, patikėjęs riterių romanais, patiria daugybę nepaprastų nuotykių. Keliaudamas pamatęs vėjo malūnus, Don Kichotas stoja su jais į kovą, įsivaizduodamas, kad tai – milžinai.

Skylutės turnyrų šarvams pritvirtinti prie karo šarvų.

XVI AMŽIAUS ŠANFRONAS

VEIDO, KRŪTINĖS IR RANKOS APSAUGA
Papildomą apsaugą riterio veidui, kaklui ir krūtinei suteikdavo sunki šarvų plokštė, vadinama didžiaisiais šarvais, o kairiajai rankai – kita plokštė, vadinama turnyriniais rankos šarvais.

Veržlės turnyrų šarvams pritvirtinti prie karo šarvų

DIDIEJI ŠARVAI

ITALŲ TURNYRŲ ŠARVAI, apie 1540

Grynas plienas

Puošta augaliniu ornamentu ir susipinančiomis metalinėmis juostelėmis

Veržlė pritvirtinti rankos šarvui

Šanfronas, kurio centre – skydas su spygliu

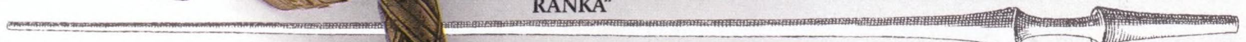

PLIENINĖ BUOŽĖ, apie 1520 *kairėje*
Turnyro pradžioje susikovę ietimis, riteriai paskui susiremdavo kitais ginklais – buožėmis. Metalinė buožė tokia sunki, kad ja be vargo galėjo suskaldyti priešininkui galvą

TURNYRINIAI RANKOS ŠARVAI

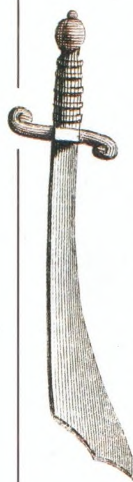
KAIRĖS RANKOS APSAUGA
„Geležinė ranka" (pranc. *main de fer*) buvo šarvų dalis, kuri papildomai apsaugodavo kairiosios rankos karo šarvų pirštinę. Kairiaja ranka riteris laikydavo skydą arba antrąjį turnyre naudojamą ginklą.

„GELEŽINĖ RANKA"

Medinė turnyrų ietis

Indijos karys

Riestas rytietiškas kardas, XIX a. raižinys

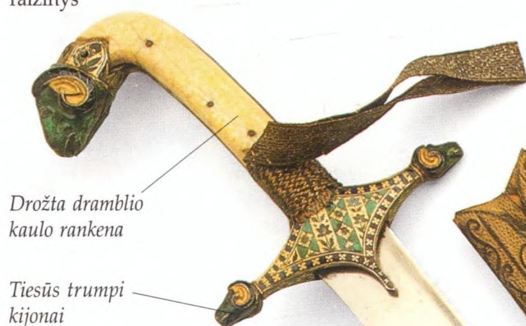
DAUGELĮ AMŽIŲ NAGINGIAUSI AZIJOS meistrai buvo persai, todėl rytietiški ginklai bei šarvai buvo daugiausia persiško stiliaus ir persų darbo. Iš ankstyvojo Indijos meno žinome, kad indai turėjo savito tipo skydą, bet nebuvo sukūrę šarvų. Persiško stiliaus šarvus ir ginklus XVI amžiuje į Indiją atnešė užkariautojai mogolai. Nors kai kurie indų ginklai, tokie kaip dagtinė muškieta, buvo sukurti nusižiūrėjus į europietiškus šaunamuosius ginklus, Šiaurės Indijos karių ginklai ir šarvai, kuriuos regime šiuose puslapiuose, nepaprastai primena persiškus ir turkiškus.

RIESTAS DURKLAS
Indiškas durklas *khañjar*, lenktas, dviašmenis, plieninė rankena

Grūdinto plieno dviašmenė geležtė

Drožta dramblio kaulo rankena

Tiesūs trumpi kijonai

Splavoto emalio puošmenos

Kilpos kardui prikabinti

Grūdinto plieno geležtė

Aksominis pamušalas

MOGOLŲ MŪŠIO SCENA *apačioje*
Karingi musulmonai mogolai buvo įkūrę Indijoje galingą imperiją, gyvavusią nuo XVI iki XIX amžiaus. Šioje XVII amžiaus mogolų miniatiūroje matome karius būdingais Šiaurės Indijos šarvais bei ginklais.

LENGVAS KARDAS *dešinėje*
Lengvas kardas *šamšer* – klasikinis indų ginklas, kilęs iš Persijos, vėliau atvežtas į Indiją ir galiausiai į Europą.

KARO KIRVIS
Populiarus indų karių ginklas buvo *tabar*, plieninis kirvis (p. 34–35). Čia pavaizduotas *tabar* dviejų dalių: iš vienos pusės pusmėnulio pavidalo ašmenys, iš kitos – aštri pentis.

APSKRITAS PLIENINIS SKYDAS *apačioje*
XVIII amžiuje Indijos ir Persijos kariai mūšyje prisidengdavo apskritais plieniniais arba odiniais skydais (*dhāl* arba *sipar*). Skydą nešiodavo kaire ranka. Tam vidinėje skydo pusėje įtaisydavo kilpas, o kilpų įtvirtinimo žymes skydo išorėje pridengdavo keturiais umbais.

INDIJOS KARIAI
Karių radžputų fotografija, 1857. Kariai ginkluoti skydu *dhāl*, kardu *talvār* ir dagtine muškieta *bandūq toradar*.

ŠIAURĖS INDIJOS ŠALMAS
Indiškas šalmas *ţop* turi šarvinio tinklo užuolaidėles, krintančias ant pečių. Šalmą susirišdavo po kaklu pintomis juostelėmis.

RANKOS ŠARVAS *apačioje*
Cilindrinis antdilbis *dastana* būdavo pritvirtinamas prie rankos juostelėmis. Šarvinio tinklo pirštinė apsaugo plaštaką.

STAČIAKAMPIS ANTKRŪTINIS
dešinėje
Indų kirasą *char aina* (persiškai „keturi veidrodžiai") sudarė lengvas antkrūtinis, nugaros šarvų plokštė ir dvi šoninių šarvų plokštės. Kirasa pritaikyta dėvėti ant kario šarvinių marškinių.

Indijos karių ginklai

Sikhų karys šaudo dagtine muškieta, apie 1846

NORS INDIJOS GINKLŲ BEI šarvų gamintojus veikė svetimų kraštų įtaka (p. 32–33), kai kurios šios šalies valstijos ir tautos sukūrė tik joms būdingus ginklus, kuriais naudojosi iki pat XX amžiaus pradžios kartu su persiško stiliaus kardais bei europietiškomis muškietomis. Kaip tokius savitus, dažnai labai puošnius ginklus galima paminėti hindų durklą *katar* arba sikhų karo žiedą *chakram*, kurį jie nešiodavosi ant tiurbanų.

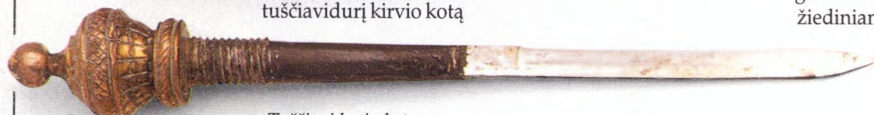

DAUGIARANKIS DIEVAS *viršuje aukščiau*
Hindų dievas, ginkluotas kirviu, smogiamuoju durklu, trišakiais, kardais, vėzdu ir ietimi.

Nefrito rankena, inkrustuota rubinais ir deimantais

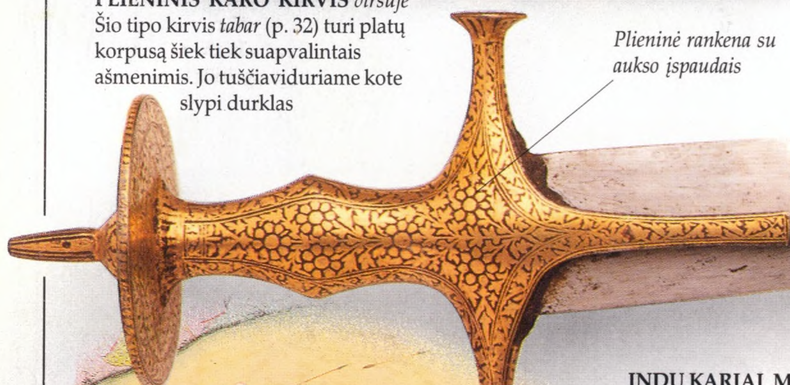
ŠARVUS PER-SMEIGIANTIS DURKLAS *viršuje*
Peš kabz – tai Persijos ir Šiaurės Indijos meistrų gamintas durklas, kurį dažniausiai naudodavo žiediniams šarvams perdurti. Geležtė plati ties rankena, siaurėjanti į smaigalį ir užsibaigianti aštriu galu.

Durklas, įsukamas į tuščiavidurį kirvio kotą

Tuščiaviduris kotas

PLIENINIS KARO KIRVIS *viršuje*
Šio tipo kirvis *tabar* (p. 32) turi platų korpusą šiek tiek suapvalintais ašmenimis. Jo tuščiaviduriame kote slypi durklas

Plieninė rankena su aukso įspaudais

VIENAŠMENIS KARDAS *apačioje*
Talvār – tai itin populiarus Indijoje lenktas kardas. Iliustracijoje pavaizduotas kardas turi trumpą rankeną ir disko formos buoželę – tokius kardus paprastai darydavo Pendžabo regione.

INDŲ KARIAI MŪŠYJE *kairėje*
Šioje mogolų (p. 32) mūšio scenoje visi kovotojai turi po smogiamąjį durklą *katar*. Keletas ginkluoti lenktu kardu *talvār*, daugelis prisidengę skydais, vadinamais *dhāl*. Kiti kaunasi lankais su strėlėmis, ietimi ir muškieta.

MUŠKIETOS PARAKINĖ
Muškietos su dagtimi *bandūq toradar* kai kuriose Indijos dalyse buvo naudojamos iki pat XX a. pradžios. Ši ornamentuota ir paauksuota parakinė išdrožta taip, kad primintų žuvį, iš kurios burnos išnyra induistų deivės figūra.

KARO ŽIEDAS
Chakram – Šiaurės vakarų Indijos sikhų ginklas. Tai – plokščias plieninis žiedas aštriu kaip skustuvas išoriniu kraštu. Sikhų kariai keletą tokių karo žiedų užsimaudavo ant aukšto kūgio formos tiurbano; prieš mesdami, įsukdavo žiedą ant smiliaus arba prilaikydami jį smiliumi bei nykščiu sviesdavo iš apačios aukštyn.

Sikhų karys ant smiliaus įsuka *chakram*

Vienašmenė lenkta geležtė

Plati dviašmenė geležtė

SMOGIAMASIS DURKLAS *dešinėje*
Hindų durklas *katar* aptinkamas tik Indijoje. Šis vien iš plieno nukaltas ginklas turi H formos rankeną, kurios pertvarėlė sugniaužiama kumštyje. *Katar* durklu smogdavo priešininkui iš arti, kaudamiesi su juo akis į akį.

ODINIS SKYDAS *kairėje*
Šio tipo *dhāl* (p. 32–33) padarytas iš odos ir puoštas induistų dievų figūromis.

Japonų samurajai

Tsuba – kardo skydelis

JAPONŲ GINKLAI IR ŠARVAI unikalūs. Daugelį amžių tobulinti šarvai kur kas dekoratyvesni negu Europos ar Vidurinių Rytų. Ypač puošnius šarvus dėvėdavo kariai samurajai, kurių garbės kodeksu Japonijos kariuomenė vadovavosi nuo XII amžiaus iki 1868 metų, kai samurajų luomas buvo panaikintas. Puikiai sukonstruoti ir japonų ginklai, ypač kardai, nuostabiausi iš kada nors pagamintų tokių ginklų.

Kardo *wakizashi* makštys *saya*, lakuotas medis (apačioje).

Medinė ietigalio makštis

Dekoratyvus metalinis aptaisas, kuriuo pridengtas sujungimas

Perlamutriniai mozaikos ornamentai

Minkštos geležies geležtę dengia keli sluoksniai plieno

Vėžio piešinys juodo lako paviršiuje

Šilkinė juostelė kardui pritvirtinti prie diržo

Dėmėtos lakuotos makštys

Lakuota rankena

Japonų kardų apsauginiai skydeliai tsuba (viršuje kairėje) ypač vertinami kolekcionierių

Žuvies oda aptraukta medinė rankena, apvyniota pinta juostele

Šalmas kabuto *su ragų pavidalo ketera*

PĖSTININKAS *viršuje*
Šis XIX amžiaus pėstininkas dėvi lengvą kirasą (p. 26), arba *haramaki*. Dažniausiai skirtas pėstininkams *haramaki* dengdavo ne tik kario krūtinę ir šonus – jis apsaugodavo papildomais „sijonais" *kusazuri* – ir apatinę liemens dalį.

DURKLAS *viršuje*
Tipiškas japoniškas vienašmenis durklas *tantō*.

IETIS *kairėje*
Trumpaašmenės ietys *yari* – raitelių ginklas. Pėstininkų ietys būdavo ilgesniais antgaliais (dešinėje).

TRUMPASIS KARDAS *kairėje*
Samurajai būdavo ginkluoti dviem kardais – trumpuoju ir ilguoju. Šis XVII amžiaus trumpasis kardas *wakizashi* naudotas ne tik kaip antrasis karo kardas, bet ir ritualinei savižudybei *seppuku*.

***TANTŌ* PRIEDAI**
Peiliuką *kozuka* (kairėje) ir smeigtuką *kōgai* (toliau kairėje) nešiodavo abipus durklo *tantō* makštų.

Šarvinė puspirštinė tekkō (teōi) *odiniu pamušalu su kilpomis pirštams*

SAMURAJŲ DVIKOVA *kairėje*
Šioje XIX amžiaus pradžios reprodukcijoje du samurajai kaunasi *katana*, ilgaisiais karo kardais. Kariai susijuosę diržais, už kurių užkišti trumpieji kardai *wakizashi*.

SAMURAJŲ ŠALMAS
Japonų karių šalmai *kabuto* gaminti nuo priešistorinių laikų iki XIX amžiaus. Skirtingo laikotarpio šalmai yra nevienodos konstrukcijos ir turi tik jiems būdingų detalių. *Kabuto* susirišdavo po smakru raišteliais, pritvirtintais prie šalmo kraštų.

KARO KAUKĖ *viršuje*
Kariai dėvėdavo įvairias apsaugines kaukes *menpō*. Čia pavaizduota apatinę veido dalį dengianti kaukė su angomis šnervėms ir burnai, vadinama *hōate*. Kaukė ne tik tvirčiau prilaikydavo ant galvos uždėtą šalmą, bet ir suteikdavo ją dėvinčiam kariui grėsmingą išvaizdą.

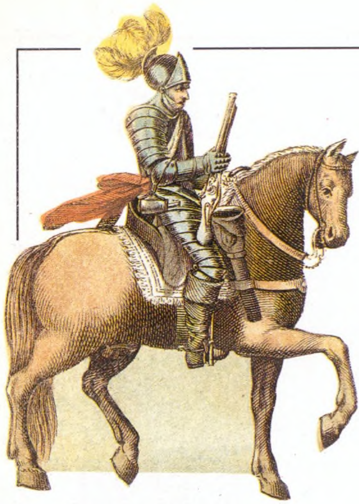

Japonų karvedys, dėvintis šalmą *kabuto* su ragų ketera *maedate*.

ŠARVINĖ RANKOVĖ *apačioje*
Šarvinė rankovė *kote*, viena iš antdilbio rūšių (p. 27), saugojo ranką nuo iečių ir kardų. Padaryta iš ranką apgulančios medžiagos pirštinė buvo pririšama prie riešo, o viršuje pritvirtinama prie krūtinės.

Ankstyvieji šaunamieji ginklai

KAVALERISTAS
Pistoletai su ratiniu degtuvu buvo pirmieji lengvosios kavalerijos šaunamieji ginklai.

NORS PARAKAS EUROPOJE BUVO žinomas jau XIV amžiuje, tačiau tik XVI šimtmetyje lengvųjų šaunamųjų ginklų galimybės buvo deramai įvertintos. Medinės šautuvų buožės padeda šauliui lengviau prisitaikyti, sumažina atatranką, apsaugo šaudančiojo ranką nuo įkaitusio vamzdžio. Uždegimo mechanizmas, arba spyna, leidžia iššauti tiksliai reikiamu momentu. Paprastame dagtiniame šautuve, nuspaudus gaiduką, į uždegimo lizdą įstumiama smilkstanti padegamoji virvutė. Vėlesnis, tobulesnis uždegimo mechanizmas – ratinis, įskeliantis kibirkštis. Ir dagtinės muškietos, ir šautuvai su ratiniu degtuvu buvo naudojami tol, kol juos pakeitė dar efektyvesni titnaginio uždegimo šautuvai (p. 40–41).

Daužiklis su geležies piritu

Geležinis buožės antgalis

Buožė inkrustuota žalvariu ir perlamutru

Buožės forma pritaikyta prie ratuko

Ratukas

„Su muškieta ir amunicija žengte marš!“

„Pakelk muškietą!“

„Paruošk muškietos grūstuvą!“

„Patikrink dagtį!“

„Ugnis!“

UŽTAISYMO SEKA
Ankstyvieji per vamzdžio laibgalį užtaisomi šautuvai atrodo paprasti, tačiau šauliai, juos užtaisydami, turėdavo laikytis itin griežtos veiksmų sekos, kad netyčia neiššautų ir nesusižeistų. Kairėje pateikiame keletą pagrindinių užtaisymo ir šaudymo veiksmų.

UŽTEMDYDAVO TAIKINĮ
Didžiausias senojo dūminio parako trūkumas buvo tas, kad jis paleisdavo tirštus baltus dūmus, kurie užtemdydavo taikinį.

Dagtinis degtuvas

Tai yra tipiška XVII amžiaus pradžios pėstininkų muškieta (žr. apačioje). Uždegimo lizdas čia būdavo atidaromas prieš prisitaikant. Nuspaudus gaiduką, dagties galiukas nusileisdavo į uždegimo lizdą, uždegdavo jame esantį paraką, o liepsna per nedidelę skylutę vamzdyje įžiebdavo pagrindinį užtaisą.

Uždegimo lizdas su dangteliu

Dagtis

Medinė buožė

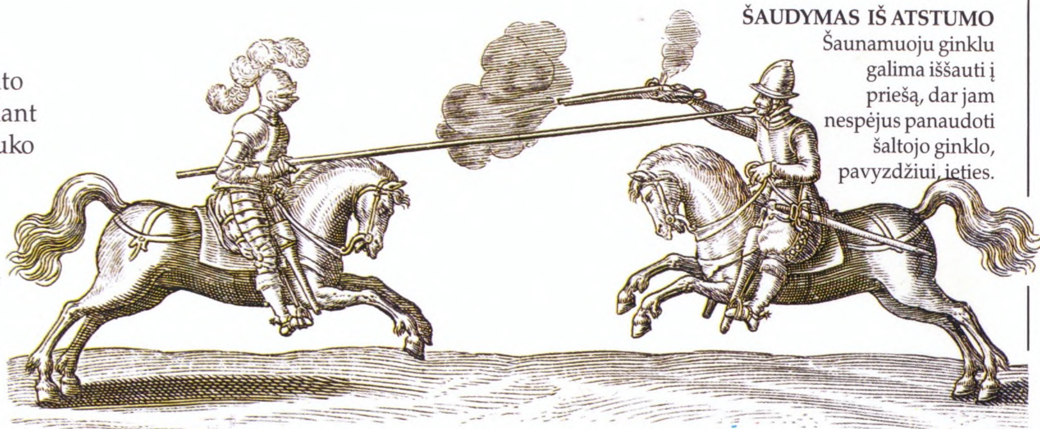
Gaiduko rėmelis

Gaidukas

VOKIEČIŲ DAGTINĖ MUŠKIETA, apie XVII a. pradžią

Ratinis degtuvas

Kibirkštys čia buvo įskeliamos, geležies pirito gabalėliui, nuleistam į uždegimo lizdą, liečiant besisukančio ratuko dantelius. Prieš tai ratuko kvadratinę ašį pasukus rakteliu, per grandinėlę buvo užvedama spyruoklė. Nuspaudus gaiduką, spyruoklė atsipalaiduodavo, ratukas imdavo suktis ir, trindamasis į nuleistą geležies piritą, įskeldavo kibirkštis, lekiančias į uždegimo lizdą, pripildytą parako, o iš čia pro vamzdyje esančią skylutę uždegdavo ir pagrindinį užtaisą.

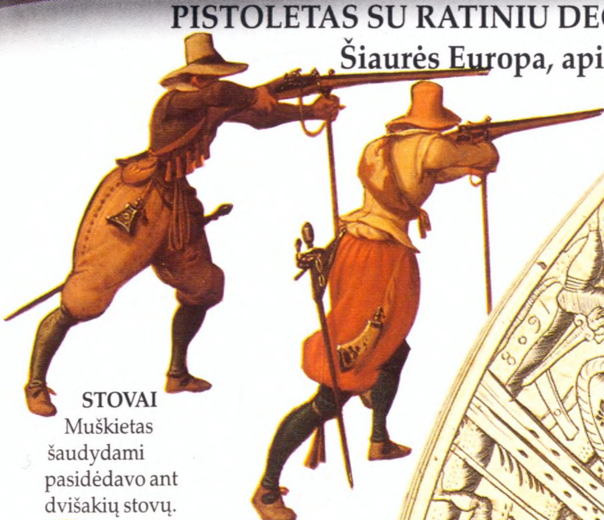

ŠAUDYMAS IŠ ATSTUMO Šaunamuoju ginklu galima iššauti į priešą, dar jam nespėjus panaudoti šaltojo ginklo, pavyzdžiui, ieties.

Medinis grūstuvas

Ankstyvieji šaunamieji ginklai būdavo užtaisomi per vamzdžio priekį, arba laibgalį

PISTOLETAS SU RATINIU DEGTUVU, Šiaurės Europa, apie XVII a.

STOVAI Muškietas šaudydami pasidėdavo ant dvišakių stovų.

MUŠKIETININKAS Muškietininko su smilkstančia dagtimi ir rago parakine raižinys.

Raižiniai, vaizduojantys Dovydą ir Galijotą

Padaryta iš suploto rago

Švininės pistoleto kulkos

PARAKINĖ Saugumo sumetimais parakines gamindavo iš geležies neturinčių medžiagų, tokių kaip ragas. Ši 1608 metų parakinė tikriausiai būdavo nešiojama taip, kaip parodyta raižinyje kairėje pusėje.

Kaklelis naudojamas ir kaip matuoklis

Dūminis parakas

ANTKRŪTINIS *dešinėje* Norint apsisaugoti nuo šaunamųjų ginklų kulkų, teko gaminti storesnius šarvus, todėl jų mažiau reikėdavo. Šiuos senesnius, plonesnius šarvus per Anglijos pilietinį karą (1642–1648) peršovė muškietos kulka.

Šautuvai su titnaginiu degtuvu

Piratas Ilgasis Džonas Silveris iš Stevensono *Lobių salos*

NUO XVII AMŽIAUS PABAIGOS iki 1840 metų gaminant daugumą europietiškų bei amerikietiškų šaunamųjų ginklų buvo naudojamas titnaginis degtuvas, kur kas patikimesnis negu dagtinis ir pigesnis negu ratinis (p. 38–39). Titnaginis degtuvas greičiausiai buvo išrastas Prancūzijoje XVII amžiaus trečiajame dešimtmetyje Martino Le Bourgeoys. Dvi pagrindinės šio mechanizmo padėtys: parengties ir ugnies.

Pirminės konstrukcijos titnaginiai degtuvai, patobulinti tik keliomis detalėmis, vyravo ne tik visuose didžiuosiuose to laikotarpio karuose, bet buvo naudojami ir civiliniuose ginkluose: dvikovų (p. 46–47), medžioklės, savigynos (p. 48–49). Daugelis šios rūšies šautuvų atitinka aukščiausius ginklų kalybos standartus.

ŠAUDANTIS MEDŽIOTOJAS
Medžiotojui šaunant iš medžioklinio šautuvo su titnaginiu degtuvu, matyti, kaip iš uždegimo lizdo šoka liepsna.

Kaip užtaisyti šautuvą ir iš jo šaudyti (žr. taip pat p. 46–47)

1 Pakelti degtuvą į parengties padėtį.
2 Į vamzdį įberti reikiamą kiekį parako iš parakinės (p. 39) arba įdėti šovinį.
3 Grūstuvu įgrūsti kulką, įvyniotą į skiautelę (p. 46), arba šovinį gilyn į vamzdį.
4 Įberti iš parakinės šiek tiek parako į uždegimo lizdą.
5 Uždaryti lizdo dangtelį.
6 Nuleisti degtuvą į ugnies padėtį ir šaudyti.

Muškietos kulka

MUŠKIETOS UŽTAISO KREPŠELIS
Kiekviename popieriniame pakelyje yra po kulką ir parako vienam šūviui.

MUŠKIETA SU TITNAGINIU DEGTUVU
Tai – XVIII amžiaus pabaigos ilgavamzdis šautuvas – Indijos modelio muškieta, kurią kartais vadindavo Rudąja Bese (Brown Bess). Šie tvirti, paprasti naudoti ir palyginti patvarūs šautuvai buvo pagrindinis britų pėstininkų ginklas nuo 1720 iki 1840 metų.

UŽMAUNAMAS DURTUVAS
Šis durtuvas Brown Bess muškietos dalis. Daugelis Europos ir Šiaurės Amerikos kariuomenių turėdavo tribriaunius durtuvus, užmaunamus ant šautuvo vamzdžio.

Grūstuvas

Geležinis vamzdis

Degtuvas parengties padėtyje

DĖKLINIS PISTOLETAS

Šis puikus dėklinis pistoletas buvo pagamintas Anglijoje apie 1720 metus. Tokie pistoletai turėjo pailgintą vamzdį; kavalerijos karininkai juos laikydavo dėkluose iš abiejų balno pusių.

Sidabrinės puošmenos šonuose

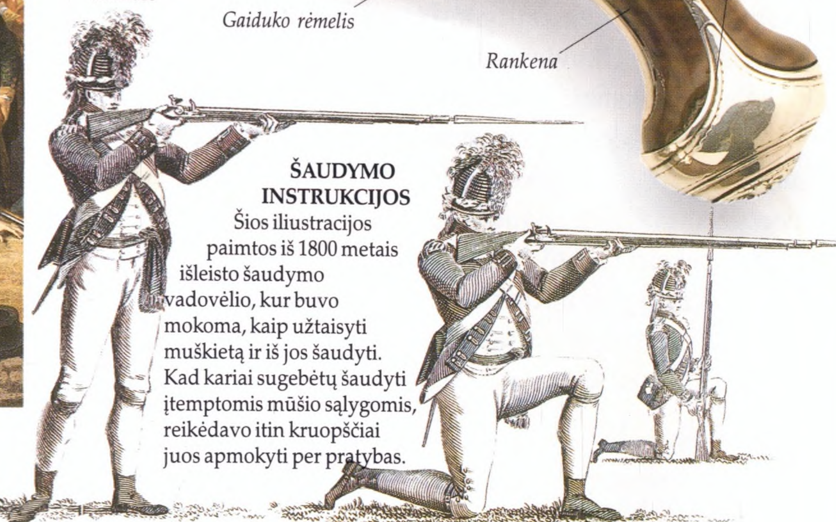
Gaiduko rėmelis

Sidabrinis antgalis

Rankena

GENEROLO MONTGOMERIO MIRTIS KVEBEKE, 1775
Per Nepriklausomybės karą amerikiečiai šaudydavo garsiuoju ypač taikliu Kentukio šautuvu su titnaginiu degtuvu.

ŠAUDYMO INSTRUKCIJOS

Šios iliustracijos paimtos iš 1800 metais išleisto šaudymo vadovėlio, kur buvo mokoma, kaip užtaisyti muškietą ir iš jos šaudyti. Kad kariai sugebėtų šaudyti įtemptomis mūšio sąlygomis, reikėdavo itin kruopščiai juos apmokyti per pratybas.

PISTOLETAS-KARDAS
Titnaginį degtuvą turi ir šis neįprastas ginklas – medžioklinis kardas su jame įmontuotu pistoletu, kuris turėjo atstoti du ginklus vienoje rankoje.

ŠAUDO IŠ KARABINO

Thomas Rowlandsonas 1798 metų raižinyje vaizduoja, kaip raitas karys šaudo iš kavalerijos karabino su titnaginiu degtuvu. Trumpesnio vamzdžio ir lengvesni už muškietas karabinai buvo kur kas patogesni šaudyti jojant.

Grūstuvas

DURTUVO MAKŠTYS

Odinės makštys turi žalvarinį kabliuką, kuriuo prikabinamos prie kario odinio diržo kilpelės.

Žalvarinis kabliukas

Kieta oda

Dvikovų rapyros, špagos, kardai

Taip XVII amžiuje
laikydavo rapyrą

KALAVIJAI, SU KURIAIS viduramžių riteriai ir kariai pėstininkai eidavo į mūšį, tegul ir itin grėsmingi ginklai, buvo palyginti paprastos formos (p. 16–17). Tačiau per XVI amžių jų išvaizda keitėsi, kai kurių geležtės susiaurėjo, pailgėjo, tapo smailesnės. Tokie pakitę kalavijai, vadinami rapyromis, buvo turtuolių ir aristokratų ginklai, skirti ne tik apsiginti nuo atsitiktinių užpuolimų, bet ir kautis iš anksto suplanuotose kautynėse, vadinamosiose dvikovose. Kovõs rapyromis menas tapo žinomas kaip fechtavimasis. Įmantrėjant fechtavimosi technikai, sudėtingesni darėsi rapyrų skydeliai ir lankeliai, kurie turėjo apsaugoti šarvais nepridengtą ranką. Garsiausi to meto šių ginklų kalybos centrai buvo Toledas Ispanijoje, Milanas Italijoje ir Zolingenas (Solingen) Vokietijoje. Čia pagaminti ginklai yra meninio tobulumo pavyzdžiai. XVII amžiaus viduryje rapyras – kaip aprangos dalį ir dvikovų ginklą – pakeičia lengvesnės, trumpesnės špagos su paprastesniu apsauginiu skydeliu. Kilmingieji nešiodavosi špagas iki XVIII amžiaus pabaigos, kai dvikovose jau imta šaudytis pistoletais (p. 46–47).

DVIKOVA RAPYROMIS
XVIII amžiaus dailininko George Cruikshanko iliustracija romanui *Šykštuolio dukra.* Dvikova vyksta Tothillo laukuose Londone, keleto šimtmečių dvikovų vietoje.

Krumplius apsaugantys lankeliai

RAPYRA, apie 1630
XVI amžiuje duriamieji ginklai, vadinamosios rapyros, tapo populiarios tarp civilių. Kadangi rapyrų rankenos buvo trumpos ir jų būdavo neįmanoma suimti visa ranka, tai kai kurios iš jų turėdavo būdingus apsauginius lankelius, kurie, kiek pridengdami geležtę, saugodavo nykštį ir smilių.

Apsauginius lankelius sudaro dvi kilpos apie rapyros geležtę, vadinamosios pas-d'âne

Rankena primena susipynusias vyteles

Kijonai išlenkti į priešingas puses

TRYS MUŠKIETININKAI
Garsiojo Alexandre Dumas romano veiksmas vyksta Prancūzijoje nuo 1625 iki 1665 metų. Liudviko XIII gvardietis, o vėliau – muškietininkas D'Artanjanas dažnai kaudavosi dvikovose. Knygos siužeto pagrindas yra D'Artanjano ir jo trijų draugų muškietininkų nuotykiai.

SMŪGIO ATRĖMIMAS DURKLU
Kovos rapyromis menas – fechtavimasis – buvo išplėtotas Prancūzijoje ir Italijoje XVII amžiaus pradžioje. Šiame piešinyje Jacques Callot pavaizdavo fechtuotoją, kuris mokosi atremti smūgį kairėje rankoje laikomu durklu.

ŠPAGA, apie 1740
XVII amžiaus pradžioje rapyras pakeičia špagos – lengvesni šios rūšies ginklai paprastesne rankena. Šia Prancūzijoje pagaminta špaga kaudavosi dvikovose, didikai ją nešiodavosi kaip kasdieninės aprangos dalį.

PRATYBOS SU PLAČIAISIAIS KARDAIS
Nuo XVII amžiaus Europos kavalerijos pulkai buvo apginkluoti plačiais dviašmeniais kardais sunkiomis geležtėmis (p. 45–46). Šie trys paveikslėliai, vaizduojantys, kaip mokoma kautis plačiaisiais kardais, buvo ant XIX amžiaus pradžios nosinaitės.

Kalinėto plieno paauksuotas skydelis

Tiesi dviašmenė geležtė; kartais šie durklai turėdavo atsikišimus priešininko ginklui užkabinti

Kadangi rankena labai trumpa, nykštys siekdavo geležtę

DURKLAS, apie 1650 *kairėje*
Specialus durklas priešininko rapyros smūgiui atremti per dvikovą. Jis klaidingai vadintas *main gauche* (pranc. „kairė ranka“), nors iš tiesų jį būdavo galima laikyti tiek vienoje, tiek kitoje rankoje.

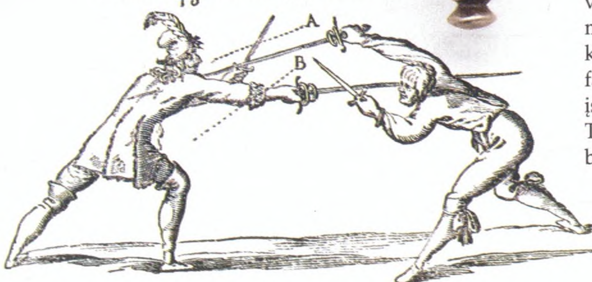

ŠEŠI PLAČIOJO KARDO KIRČIAI
Veidas ant nosinaitės, naudotos per kardų kovos pratybas (žr. aukščiau), rodo šešis galimus kirčius smūgiuojant priešininkui į galvą.

Ilga plona dviašmenė geležtė

Lengva tribriaunių dalių duriamoji geležtė

FECHTAVIMOSI JUDESIAI, apie 1640
Fechtuotojas dešinėje, gindamasis rapyra ir durklu smūgiams atremti, atlieka įtūpstą priešais savo priešininką, išsilenkia jo durklo ir jį perveria.

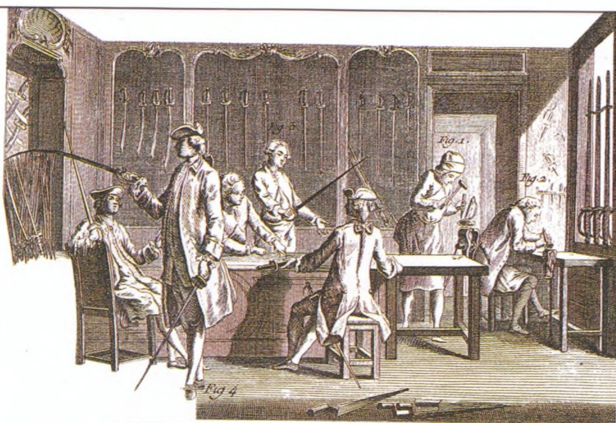

ŽYMIOJI PRANCŪZŲ DVIKOVA *dešinėje*
XIX amžiaus graviūra vaizduoja Paryžiuje 1578 metais įvykusią dvikovą, kurioje dalyvavo Henriko III favoritas Quèlus. Į dvikovą įsitraukė ir sekundantai. Trys vyrai, tarp jų ir Quèlus, buvo mirtinai sužeisti.

PRŪSŲ HUSARAI
Dešinėje stovintis husaras laiko lengvąjį kardą. Tokios rūšies kardai XIX amžiaus pradžioje tapo pagrindiniu Europos lengvosios kavalerijos kertamuoju ginklu.

KARDAKALIO DIRBTUVĖ, apie 1775
Paryžiaus kardakalio dirbtuvėje užsakovas išmėgina geležtę, o meistrai palei langą gamina ginklų rankenas.

KAVALERISTO KARDAS, apie 1620
Toks kardas buvo naudojamas Europos kavalerijos XVII amžiuje. Tai – duriamasis ir kertamasis ginklas.

Apsauginiai lankeliai, panašūs į rapyros

XVII amžiaus durklo geležtė (p. 43)

XVII amžiaus rapyros geležtė (p. 42–43)

DENENO (DENAIN) MŪŠIS *kairėje*
Scena iš 1712 metų mūšio tarp Prancūzijos ir Anglijos-Olandijos armijų; nugalėtojas prancūzų maršalas de Villars, iškėlęs špagą, veda savo karius.

Anglijoje toks kardas buvo vadinamas „laidotuvių kardu", nes į ornamentą įkomponuota galva priminė nukirsdintąjį karalių Karolį I

Pintinė rankena apsaugodavo ranką iš visų pusių

Bėgančio vilko raižinys; pirmieji tokiais raižiniais geležtes pradėjo puošti garsūs vokiečių meistrai

ANGLŲ ŠPAGA, apie 1780
Špagos puošniomis rankenomis ir geležtėmis (p. 43) buvo nešiojamos ir laikantis to meto mados, ir saugumo sumetimais. Civiliai puikavosi jomis iki XVIII amžiaus pabaigos, kai „miesto“ arba „pasivaikščiojimų“ špagos buvo tapusios tik madingais aksesuarais.

Tiesi, stora vienašmenė geležtė

FECHTAVIMOSI PRATYBOS, apie 1686
XVII amžiaus pabaigoje daugelis fechtavimosi meistrų mokė naujos technikos – kaip atremti smūgį špaga, ne durklu. Ši iliustracija, vaizduojanti fechtavimosi pratybas, paimta iš prancūziško vadovėlio.

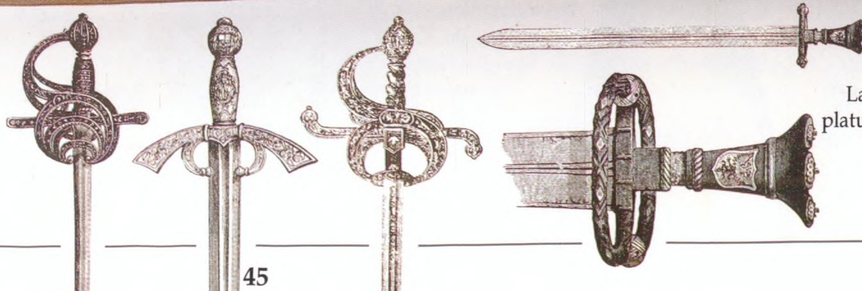
MEDŽIOKLINIS KARDAS, apie 1780
Šis trumpas prancūziškas kardas buvo naudojamas veikiau medžioklei negu dvikovai. Jis menkai teapsaugo ranką.

PLATUSIS KARDAS, apie 1610 *apačioje*
Toks sunkus, dviašmenis kardas buvo vadinamas plačiuoju kardu. Nuo XVII iki XIX amžiaus tokiais kardais buvo ginkluota kavalerija.

PRATYBOS SU PLAČIUOJU KARDU
Pasak ano meto leidinio, platieji kardai (p. 43) buvo „saugūs, paprasti, tačiau reikalaujantys jėgos ginklai“.

XVI AMŽIAUS RANKENOS
Palyginti su rapyrų rankenomis, kurios turėjo saugoti ranką per dvikovą, XVI amžiaus landsknechto, vokiečių kario pėstininko, plačiojo kardo rankena kur kas paprastesnė.

Landsknechto platusis kardas ir jo rankena

Dvikovų pistoletai

DVIKOVŲ EROS PABAIGA
Prancūzų dvikovos dalyvis, apie 1887 metus. Jo priešininkas parodytas kairėje puslapio pusėje.

NE VIENĄ ŠIMTMETĮ KILMINGI vyrai ir karininkai spręsdavo ginčus dvikovose, nors tai visuomet būdavo draudžiama. Patobulinti pistoletai su titnaginiu degtuvu XVIII amžiaus pabaigoje išstūmė rapyras ir špagas (p. 42–43), iki tol buvusius mėgstamiausius dvikovų ginklus. Ginklininkai pradėjo gaminti specialius dvikovų pistoletus. Tai būdavo vienodų ginklų pora specialioje dėžutėje su priedais kulkoms pasigaminti, pistoletams išvalyti ir užtaisyti. Dvikovų pistoletai turėjo būti kuo tikslesni, todėl juos gaminant siekta aukščiausios kokybės, buvo pritaikomi patobulinimai: taikikliai, specialūs gaidukai. Visi dvikovų pistoletai būdavo užtaisomi per vamzdžio laibgalį (p. 38–39) ir maždaug iki 1820–1830 metų turėjo titnaginį degtuvą.

Spyruoklinis gaidukas

JAUTRŪS GAIDUKAI *viršuje*
Dauguma dvikovoms skirtų pistoletų turėdavo „plauką" arba specialia spyruokle valdomą gaiduką, kurį nuspaudžiant nepakisdavo nutaikyto pistoleto padėtis.

Buožės drūtgalys

Rankena – buožės dalis, už kurios laikomas pistoletas

MEDINĖ BUOŽĖ *dešinėje*
Visų dvikovos pistoletų medinę buožę gamindavo ypač rūpestingai, kad jos rankeną būtų patogu paimti. Dėl to kai kurių pistoletų drūtgalys būdavo gerokai išlenktas.

Kaip gamindavo kulkas

Švinines kulkas šaulys pasigamindavo namuose, kulkos formoje, parduodamoje kartu su pistoletu. Šviną išlydydavo ant ugnies ir supildavo į formą, primenančią reples. Po keleto minučių formą atidarydavo ir kulką išimdavo. Apkibusios nuodegos būdavo nugnybiamos žnyplėmis, esančiomis tarp liejimo formos kojelių.

Švino kulkos

Dūminis parakas

DROBĖS SKIAUTELĖ
Kad kulka geriau priglustų prie vamzdžio, ji suvyniojama į drobės arba odos skiautelę.

Medinis galas grūstuvui laikyti

GRŪSTUVAS
Medinį arba metalinį grūstuvą (laikomą po vamzdžiu) naudodavo kulkai, suvyniotai į skiautelę, įstumti gilyn į vamzdį. Daugelis grūstuvų turėdavo specialų įtaisą vamzdžiui išvalyti.

Metalinis galas kulkai įgrūsti į vamzdį

KULKŲ LIEJIMO FORMA
Kulkas gamindavo pildami lydytą šviną į formą (p. 57).

Dangtelis, naudojamas kaip matuoklis

PARAKINĖ
Paraką laikydavo parakinėje. Parakinės, anksčiau gamintos iš medžio arba rago (p. 39), XIX amžiuje jau buvo gaminamos iš metalo. Kai šaudymui imta naudoti šovinius, parakinės užmirštos.

ALEKSANDRAS PUŠKINAS
Iš garsių žmonių, dalyvavusių dvikovose, galėtume paminėti britų generolą ir valstybės veikėją kunigaikštį Wellingtoną ir prancūzų politiką Georges Clemenceau. Dvikovos auka tapo didysis rusų poetas Aleksandras Puškinas, kurį 1837 metais nukovė žmonos gerbėjas.

AMERIKIEČIŲ KARIKATŪRA, PAŠIEPIANTI DVIKOVAS, apie 1821 *kairėje*
Kai Filadelfijos spaudoje pasirodė ši karikatūra, Amerikoje dvikovos buvo ne mažiau populiarios negu tokiose šalyse kaip Prancūzija ir Anglija.

GARBĖS DALYKAS, apie 1820
Dvikovos būdavo vadinamos garbės dalyku. Asmuo, kuriam pasirodydavo, jog kitas įžeidė jį savo elgesiu, iškviesdavo įžeidėją į dvikovą. Iškviestasis, atsisakęs kautis, suteršdavo garbingą savo vardą. Robertas Cruikshankas nutapė šią lemtingą dvikovą pačioje dvikovų eros viršūnėje.

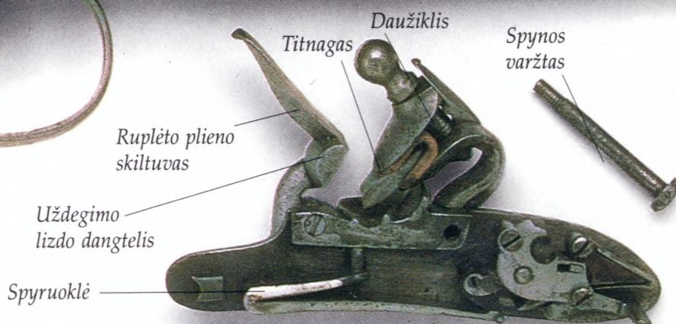

ANGLŲ DVIKOVOS PISTOLETŲ PORA, apie 1800 (apatinio pistoleto spyna parodyta atskirai)

VAMZDIS
Dvikovoms skirti pistoletai būdavo užtaisomi per vamzdžio laibgalį (žiotis) (p. 38–39). Išorinė vamzdžio pusė būdavo aštuonbriaunės formos, su taikikliais.

SPYNA *kairėje*
Pritvirtinamoje prie buožės šono spynoje buvo pistoleto šaudymo mechanizmas. Nuspaudus titnaginio degtuvo gaiduką, daužiklis krisdavo žemyn ir braukdamas titnagu per ruplėto plieno skiltuvą skeldavo kibirkštis. Skiltuvas pakildamas atidarydavo uždegimo lizdą, į kurį patekusios kibirkštys uždegdavo paraką, o per vamzdžio skylutę – ir pagrindinį užtaisą.

DVIKOVŲ TAISYKLĖS
Pistoletų dvikovų dalyviai turėdavo laikytis itin griežtų taisyklių. Tikslios kovos taisyklės būdavo aptariamos abiejų dvikovos dalyvių ir jų sekundantų – draugų, kurie užtaisydavo pistoletus ir būdavo dvikovos liudininkai. Paprastai dvikovos dalyviai atsistodavo per tiek žingsnių vienas nuo kito, kiek sutarta, pistoletus nukreipę į žemę. Kai vienas iš sekundantų duodavo ženklą, tarkime, numesdavo ant žemės nosinę, dvikovos dalyviai pakeldavo pistoletus ir iššaudavo.

Titnaginio degtuvo išvalymas

1. Įrankiu, pritaisytu prie grūstuvo, arba specialiu valymo strypeliu ištraukti iš vamzdžio visas neiššautas kulkas ir iškrapštyti paraką.
2. Audeklu apvyniotu grūstuvu ar valymo strypeliu išvalyti ir sutepti tuščią vamzdį.
3. Šepetėliu išvalyti uždegimo lizdą.
4. Sutepti spyną.
5. Pakeisti susidėvėjusį titnagą.

Dėžutė tepalo spynai ir vamzdžiui sutepti

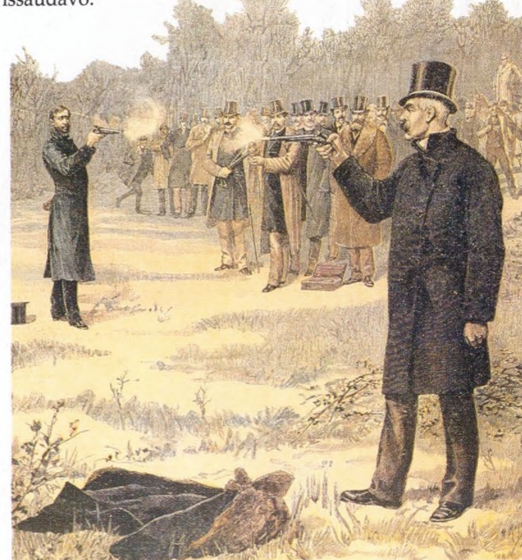
ŠEPETĖLIS
Uždegimo lizdą reikėdavo valyti gana dažnai.

ATSUKTUVAS
Atsuktuvu naudodavosi spynai nuo buožės atskirti.

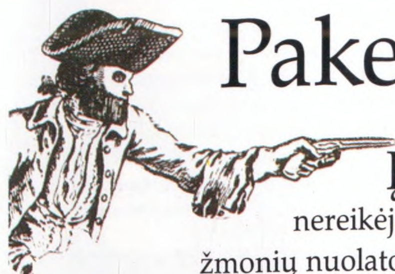
TITNAGAS IR ODOS LOPINĖLIS
Odos gabalėliai būdavo naudojami įtvirtinti titnagui daužiklio žiotyse.

Odos lopinėliai

Dvikova be aukų, įvykusi Prancūzijoje 1893 metais

Pakelės plėšikai

ĮSTATYMŲ NESUVARŽYTAIS LAIKAIS, kai dar nereikėjo leidimų šautuvams laikyti, daugelis žmonių nuolatos nešiodavosi ginklą apsiginti nuo plėšikų, puldinėjusių tiek kelyje, tiek namuose. Išjodamas keliauninkas įsidėdavo porą pistoletų į dėklus prie balno; keliaudamas karieta, įsimesdavo nedidelį pistoletą į kišenę. Kartais jis arba jo karietos sargybiniai gabendavosi specialų ginklą blanderbusą. Blanderbusai kuo puikiausiai tikdavo, susidūrus su priešu akis į akį, juos dažnai turėdavo ir laivuose. Plačios blanderbuso žiotys atbaidydavo priešininką, o jei užpuolikų nepavykdavo sustabdyti, tai persigandęs blanderbuso savininkas šratų užtaisu turėjo daugiau galimybių pataikyti į taikinį. Blanderbusai dažniausiai būdavo sukomplektuoti su spyruokliniais durtuvais, dėl to savigynai jie būdavo dar tinkamesni, o pistoletų buožėmis galima buvo užsimoti kaip kuokomis. Tačiau lygiai taip pat šiuos ginklus savo reikmėms panaudodavo ir plėšikai.

PLĖŠIKAI UŽPUOLA KELIAUTOJĄ
Ši 1813 metų Thomaso Rowlandsono karikatūra vaizduoja keliautoją, kuriam kelią pastojo trys pistoletais ginkluoti plėšikai.

Titnaginis degtuvas (kai kurios dalys neišlikusios)

BLANDERBUSAS SU TITNAGINIU DEGTUVU
Blanderbusai iš nedidelio atstumo paleisdavo daug smulkių kulkų. Šis XVIII amžiaus pabaigos blanderbusas turi spyruoklinį durtuvą, kuris, atpalaidavus laikiklį, atsilenkia ir „užsirakina".

Grūstuvas

Titnaginio degtuvo mechanizmas

Du žalvariniai vamzdžiai greta

Sidabrinis papuošimas

KIŠENINIS PISTOLETAS
Abu dvivamzdžio pistoleto vamzdžiai užtaisomi ta pačia spyna. Geležine sklende prie spynos parenkama, kuris vamzdis bus sujungtas su uždegimo lizdu. Šis individualus pistoletas pagamintas Londone apie 1785 metus.

Kiek atlenktas spyruoklinis durtuvas

Durtuvo laikiklis

Durtuvo spyruoklė ir užraktas

Žalvarinis vamzdis

Grūstuvas

DICKAS TURPINAS
XVIII amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje Dickas Turpinas, legendinis pakelės plėšikas, buvo labiausiai policijos ieškomas žmogus Anglijoje. Čia Turpinas parodytas neįtikėtina poza, šaudantis iš dviejų pistoletų priešingomis kryptimis ir drauge ant savo garsiojo žirgo Juodosios Besės šokantis per kelio užkardą.

TRIKAMPĖ SKRYBĖLĖ
Trikampę skrybėlę dėvėdavo „respektabiliausi" XVIII amžiaus pakelės plėšikai.

ROBERTAS MACAIRE
XVIII amžiuje garsūs pakelės plėšikai tapo liaudies didvyriais. Čia plačiai žinomą plėšiką Robertą Macaire vaidina aktorius, vadinamas ponu Hiksu.

DĖKLINIS PISTOLETAS
Iššovus šiuo XVIII amžiaus pradžios pistoletu, jo buožės galu buvo galima vožti priešininkui kaip vėzdu.

Žalvariniai aptaisai

Antgalis

PLĖŠIKŲ ANTPUOLIS
1750 metais du pakelės plėšikai apiplėšė lordą Eglintoną, važiavusį pašto karieta netoli Londono. Nepagelbėjo nė blanderbusas, kuriuo, kaip matome iliustracijoje, gynėsi jo prakilnybė.

Neįprasti ginklai

VISAIS LAIKAIS GRETA ĮPRASTINIŲ būdavo gaminami saviti ir, atrodytų, visiškai nepraktiški ginklai. Iš šiuose puslapiuose parodytų pavyzdžių matyti, jog daugelio genčių ir tautelių ginklai buvo ne mažiau išradingai sukonstruoti ir pavojingi negu profesionalių ginklakalių darbo originalūs durklai, špagos, durtuvai. Išmone jie nenusileido ir tiems keistos išvaizdos pistoletams su įvairiais priedais, kuriuos meistrai padarydavo turtingiems užsakovams.

ITALŲ ARTILERISTO STILETAS *apačioje*
Ant šio XVIII amžiaus durklo išgraviruota skalė, padedanti artilerijos vadui nustatyti patrankos vamzdžio kalibrą.

Graviruota geležtė

„VARNOS PĖDOS“ *kairėje*
Tokie senoviniai įtaisai – „varnos pėdos“ – būdavo padaromi iš keturių arba daugiau aštrių geležinių spyglių. Juos išmėtydavo po žirgų kanopomis ar pėstininkų kojomis.

Vienašmenė lenkta geležtė

Gaidukas

Vamzdis paslėptas žalvariniame peilio kote

Prieš šaudant išsukami vamzdžio kamščiai

PISTOLETAI – STALO ĮRANKIAI *dešinėje*
Ši įrankių pora – peilis ir šakutė, – matyt, priklauso vieniems iš nepraktiškiausių kada nors sumanytų šaunamųjų ginklų su titnaginiu degtuvu. Pagaminta Vokietijoje apie 1740 metus.

GURKŲ PEILIS *dešinėje*
Kukri yra nacionalinis ir pagrindinis Nepalo gurkų tautos ginklas. *Kukri* patogus prasikirsti kelią per džiungles, o sunki lenkta geležtė leidžia jį panaudoti ir kaip labai pavojingą ginklą.

INDŲ VĖZDAS
dešinėje
Šis plieninis vėzdas pagamintas Indijoje XIX amžiuje. Savininkas veikiausiai naudodavo jį kaip lazdą pasiremti sėsdamasis, tačiau metalinė „ranka“ būtų galėjęs ir nesunkiai apsiginti nuo bet kokio užpuoliko.

PASKUTINIAI ŠARVAI
apačioje
XVIII ir XIX amžiuje vieninteliai šarvai, dar dėvimi europiečių ar amerikiečių kariuomenėse, buvo goržetė (p. 26), tačiau ir ją karininkai segėdavo veikiau pabrėždami savo rangą negu norėdami apsisaugoti. Kai kuriose šalyse goržetė ir šiais laikais yra karinės uniformos dalis. Ši goržetė (apačioje) apie 1800 metus priklausė britų laivyno jūrų pėstininkų karininkui.

Durklo geležtė

Goržetė

APAČIŲ PISTOLETAS *dešinėje*
Apie 1900 metus Paryžiaus nusikaltėlių gauja pasivadino „apačiais", karingos Šiaurės Amerikos indėnų genties vardu. Gaujos nariai šaudydavo iš specialių „adatinių" pistoletų, kurie turėjo atlenkiamą durklą ir kasteto pavidalo rankeną.

Pistoletas neturi vamzdžio, todėl juo galima šaudyti tik iš visai arti

Šeši lizdai

Lenktinis durklas

Lankstomas gaidukas

Rankena-kastetas

Skalė ant geležtės

Aštrus smaigalys

BERNIUKO ŠPAGA *apačioje*
XVIII amžiuje turtingi tėvai savo sūnums, išaugusiems iš „vaikų kambario" amžiaus ir pirmą kartą apmaunamiems kelnėmis, dovanodavo specialias špagas.

Klasikinės špagos miniatiūrinis variantas (p. 44–45)

Rankenos galas, įstatomas į muškietos žiotis

Ištekinta ornamentuota dramblio kaulo rankena

ĮSTATOMAS DURTUVAS
Pirmieji durtuvai, pradėti gaminti maždaug nuo 1650 metų, būdavo tiesiog peiliai ar durklai, įstatomi į muškietos vamzdžio žiotis. Įstatomus durtuvus apie 1700 metus pakeitė užmaunami durtuvai (p. 40).

Susukta rankena, užsibaigianti „lotoso žiedu"

Grūdintas plienas

Įsukus durklo geležtę į trumpą lazdą, paslepiančią ašmenis, „pagaikščiu" būdavo galima saugiai pasiremti

KARO SPRAGILAI *kairėje*
Pritaikyti karui spragilai viduramžiais buvo šarvus pramušantis ginklas. Karo spragilą sudarė kotas su grandine, kurios gale būdavo pritvirtinta geležinė arba medinė buožė su spygliais.

INDŲ PLIENINIS DURKLAS *viršuje*
Indų durklas buvo neįprasto plieninio ginklo, kurį nešiodavosi hindų asketai, dalis. Visas ginklas buvo vadinamas ramsčiu, nes sėdėdamas asketas galėdavo į jį atsiremti.

Plieniniai ragų antgaliai

ASKETO RAGAI *viršuje*
Šis savotiškai atrodantis indų ginklas – tai dviejų galų durklas raginėmis rankenomis. Savigynai jį nešiodavosi klajojantys hindų asketai, kuriems turėti įprastus ginklus būdavo draudžiama.

Antilopės ragas

Liūto galvos pavidalo buoželė

GARDEMARINO DURKLAS *apačioje*
Tokį durklą XIX amžiuje nešiodavo jauni jūrų laivyno karininkai. Kadangi kiekvienas karininkas, prieš stodamas tarnauti į laivą, užsisakydavo asmeninį durklą, neretai šie ginklai būdavo ryškiai individualizuoti.

Dramblio kaulo rankena

Vienašmenė lenkta geležtė

Grenadieriai ir kavalerija

XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE, kai Napoleonas Bonapartas pergalingai žygiavo per Europą, muškietos, karabinai ir pistoletai su titnaginiais degtuvais buvo pagrindiniai Europos ir Šiaurės Amerikos kariuomenių ginklai. Ypatinga titnaginių šaunamųjų ginklų rūšis buvo granatsvaidžiai – ginklai, skirti gynybinėms konstrukcijoms, tokioms kaip užtvaros, barikados, griauti. Granatsvaidžiais apginkluodavo specialiai apmokytus vadinamuosius grenadierių būrius. Tačiau XIX amžiuje dauguma vadinamųjų grenadierių būdavo paprasti pėstininkai, kurie šaudydavo muškietomis su titnaginiais degtuvais, o ne granatsvaidžiais. Per Napoleono karus paaiškėjo, kad muškietos yra pavojingas ginklas, galintis sunaikinti stiprias raitų karių pajėgas, kurios dažniausiai būdavo apginkluotos ne šaunamaisiais ginklais, bet kardais ir ietimis.

PRANCŪZŲ GRENADIERIUS
Nors šis lengvosios infanterijos karys ir vadinamas grenadieriumi, pagrindinis jo ginklas yra muškieta su titnaginiu degtuvu.

Žalvarinė dagtinė

Šepetėlis nubirusiam parakui nubraukti

DIRŽAS IR GRANATŲ DĖTUVĖ
XVIII a. anglų grenadieriaus granatų dėtuvė papuošta vienakojo grenadieriaus figūra. Su tokia smailia kepure buvo patogiau užsimoti svaidant granatas.

Aksominė granatų dėtuvė

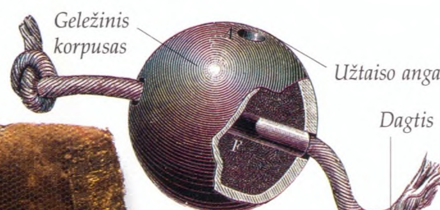
Granata

Granatų dėtuvė

Uždegta granata

Jaučio odos diržas

LOVE AND HONOUR

Ankstyvoji granata

Uždegta dagtis

Buožė

BRITŲ ARMIJOS GRANATSVAIDIS
XVIII a. pabaiga, svoris 5 kg

Vienašmenė geležtė

KARYS, PADEGANTIS GRANATĄ *kairėje*
XVII amžiaus pabaigoje Europoje vykstančiuose mūšiuose kariai mėtydavo nedideles bombas, kurias vadindavo rankinėmis granatomis. Pirmosios granatos buvo tuščiaviduriai geležiniai rutuliai, pripildyti dūminio parako. Per granatos sienelėje išgręžtas skyles (kairėje, žemiau) būdavo perkišta dagtis.

GRANATSVAIDIS
Toks grėsmingai atrodantis ginklas granatoms kuo toliau nusviesti sukurtas XVI amžiuje. Menkiausiai apsirikęs skaičiuodamas, kada uždegti granatos dagtį, grenadierius galėjo sunkiai susižeisti pats arba sužeisti esančius šalia.

40 cm ilgio vamzdis

Fleur de lys

KAVALERISTO KARDAS
XVIII amžiaus pabaigos lengvas prancūzų kardas žalvarine rankena, papuošta *fleur de lys*, Prancūzijos karalių emblema. Kardo geležtė vienašmenė, tiesi.

Pintinė rankena apsaugo ranką iš visų pusių

Išraižyti žodžiai: Pro Deo fide et Patria – *„Už Dievą, tikėjimą ir Tėvynę"*

KIRASYRO KARDAS
Prancūziškas kardas paauksuota žalvarine rankena ir nežymiai lenkta geležte. Tokio tipo kardais būdavo ginkluoti Napoleono armijos sunkiosios kavalerijos raiteliai – kirasyrai.

KAVALERIJOS ATAKA
1815 metų Vaterlo mūšyje prancūzų lengvosios kavalerijos atakos prieš keturkampes britų pėstininkų formuotes buvo klasikiniai susirėmimai. Kai viena formuotės linija atidengdavo ugnį, kita tuo tarpu užtaisydavo šautuvus. Prancūzų kavalerija neįstengė prasiveržti pro britų formuotes, ir tai nulėmė mūšio baigtį.

BRITŲ KARININKO KIVERIS, XIX a. pradžia

KARININKO KIVERIS
XIX a. daugelyje armijų dėvėtos aukštos kepurės su snapeliu ir pliumažu (žr. taip pat gretimą puslapį, viršuje).

Napoleonas Bonapartas, 1812

Įstatymų ir tvarkos saugotojų ginklai

POLICIJA BŪNA CIVILINĖ IR karinė, policininkai – uniformuoti ir neuniformuoti. Šiuose puslapiuose aprašytos lazdos, tarškalai ir kiti įrankiai įstatymų laužytojams sudrausminti naudoti XIX amžiuje. Tačiau pasvarsčius, kiek sunkių nusikaltimų buvo padaryta ir kiek neramumų įvyko tame šimtmetyje, tenka suabejoti, ar šių priemonių galėjo pakakti. Žinoma, jei reikėdavo, kai kurios policijos pajėgos gaudavo ir galingesnių ginklų – XIX a. pabaigoje Berlyno policija buvo ginkluota kardais, pistoletais, žalvariniais kastetais, o amerikiečių policininkai tokiuose miestuose kaip Niujorkas ir Bostonas XIX a. šeštajame dešimtmetyje pirmąkart panaudojo šaunamuosius ginklus. Tačiau daugumoje Europos bei Amerikos miestų labiau būdavo gerbiamas paprastas civilis įstatymų saugotojas, dirbantis šį darbą beveik neginkluotas.

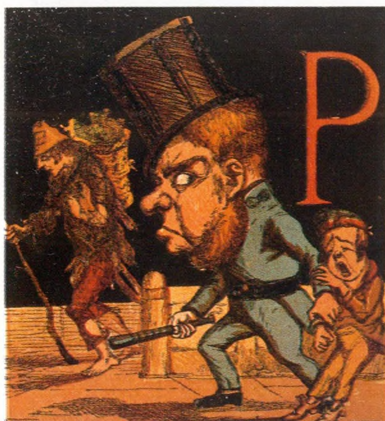
LONDONO POLICININKAS
XIX a. pabaigoje Londono policininkas išeina patruliuoti naktį, apsiginklavęs vien policininko lazda ir žibintu.

POLICIJOS KARDAS
XIX a. policininkai ir kalėjimų sargai gavo trumpus kardus. Britanijoje tai nebuvo įprastinis ginklas. Kardus laikydavo policijos nuovadose arba kalėjimuose, panaudodavo susidarius kritiškoms situacijoms.

POLICININKŲ TARŠKALAI
Tarškalas su švino svoreliais yra visai patikimas ginklas, be to, jį patogu sukti. Tarškalai su terkšlėmis (dešinėje) sukeldavo ypač didelį triukšmą.

POLICININKAS IŠ VAIKIŠKOS KNYGOS
XIX amžiuje tėvai, norėdami, kad jų vaikai gerai elgtųsi, gąsdindavo juos policininku kaip baubu. Tai iliustruoja policininko paveikslėlis 1867 metų vaikų knygelėje.

ODINĖ APYKAKLĖ
Anksčiau kai kurių šalių policininkai dėvėdavo odines apykakles, vadinamas „kaklasaičiais“, saugodamiesi, kad jų nepasmaugtų, užmetę virvę. Tačiau su tokiomis apykaklėmis būdavo karšta, jos varžė judesius.

ŽIBINTAS SU PADIDINAMUOJU STIKLU
XIX amžiaus britų policininko lempa – žibintas su padidinamuoju stiklu – būdavo prikabinama prie diržo, kuriuo policininkas susijuosdavo milinę.

POLICININKO ŠVILPUKAS *dešinėje*
Švilpukus, kurių garsas sklinda daug toliau negu tarškalo, XIX amžiuje ėmė naudoti daugelio šalių policininkai.

Buožės galas

Buožė ir spyna

Vamzdis

BRAKONIERIAUS ŠAUTUVAS
Nusikaltėliai neretai perdirbdavo ginklus, pritaikydami juos kokiems nors nusikaltimams vykdyti. Šis XVIII amžiaus lengvasis medžioklinis šautuvas su titnaginiu degtuvu buvo išardytas į tris dalis, kad brakonierius galėtų paslėpti jį po drabužiais.

MEDINĖ POLICININKO LAZDA *apačioje*
Panašiai kaip amerikiečių policininkai, kurie turėjo naktines lazdas, britų policija nuo XIX a. trečiojo dešimtmečio taip pat apsiginkluoja trumpomis medinėmis lazdomis. Ši lazda apie 1839 m. priklausė Londono miesto teismo policininkui.

Lenkta vienašmenė geležtė odinėse makštyse

ANTRANKIAI *apačioje*
Pakeitę anksčiau naudotas grandines ir pančius, antrankiai tapo svarbia XIX a. policijos pareigūno amunicijos dalimi.

Sidabrinis kotas, užsibaigiantis karūna

Londono herbas

LAZDA, apie 1750
Tokia ceremonijų lazda buvo tik valdžios simbolis

SERGENT DE VILLE *dešinėje*
Prancūzų civilis policininkas – *sergent de ville* – 1850 metais. *Sergents de villes* vilkėdavo mėlynas uniformas, nešiodavo dvikampes kepures ir, kaip daugelis ankstyvųjų policijos pareigūnų, būdavo ginkluoti trumpais kardais.

PIRMIEJI POLICININKAI *apačioje*
Pirmąją policiją šiuolaikine prasme 1829 metais Londone įkūrė seras Robertas Peelas. Visuomenė nepasitikėjo tais pirmaisiais „pyleriais" ir „bobiais", juos dažnai pašiepdavo karikatūristai.

VIENAS ANTRANKIS
Tokį nedidelį antrankį uždėdavo kaliniams, kai juos vesdavo kur nors netoli.

Užrakinama, pasukant rankeną

Juodmedžio rankena

KALĖJIMO ANTRANKIAI
Su tokiais antrankiais kalinius kalėjime pergabendavo iš vienos vietos į kitą.

Vienos Londono kompanijos privataus konsteblio lazda, apie 1820 (viršuje)

Britų policijos švilpukas, 1884 m. modelis

Raktas niekad neištraukiamas iš užrakto

Kapsulinis revolveris

ŠERLOKAS HOLMSAS
Aktorius, vaidinantis garsųjį detektyvą Šerloką Holmsą, laiko rankoje rūkstantį kapsulinį pistoletą.

KAPSULINIO UŽDEGIMO IŠRADIMAS XIX amžiaus pradžioje buvo svarbus žingsnis šaunamųjų ginklų istorijoje. Uždegimas buvo momentinis, ir tai labai padidino šaunamųjų ginklų atsparumą drėgnam orui. Paprasčiausia cilindro formos kapsulė su sprogstamąja medžiaga būdavo užmaunama ant plieninio iškyšulio – ventilio. Nuo daužiklio smūgio kapsulė sprogdavo, pro ventilio skylutę uždegdama parako užtaisą. Pirmieji kapsuliniai ginklai būdavo užtaisomi per vamzdžio laibgalį (p. 38–39), o kapsulė dar buvo gaminama atskirai nuo parako ir kulkos. Vėliau kapsulė tampa šaudmens metalinės tūtos pagrindu – kartu su paraku ir kulka ji sudaro šovinį. Kadangi metalinė tūta nepraleidžia sprogstamųjų dujų, pasidarė įmanoma konstruoti per vamzdžio drūtgalį užtaisomus šautuvus. Daug jų įvairaus dizaino ir šiais laikais plačiai naudojama visame pasaulyje.

Taikiklis

Penkių šovinių būgnas

Daužiklis

Ventilis

Ištraukus ašį, atidaromas ginklas

Viršutinis gaidukas

Apatinis gaidukas

KAPSULINIS REVOLVERIS
Kapsulinis revolveris, apie 1855 metus pagamintas anglų ginklininko Williamo Tranterio. Automatinis dvigubo gaiduko mechanizmas leido šaudyti viena ranka. Nuspaudus apatinį gaiduką, sukasi būgnas ir atlaužiamas daužiklis, nuspaudus viršutinį, – revolveris iššauna.

INDŲ SUKILIMAS, 1857 *apačioje*
Susirėmimuose per Indų sukilimą britų karininkai nesiskirdavo su automatiškai atlaužiamo daužiklio revolveriais (tokiais kaip trenteris), kuriais galėdavo iššauti staiga.

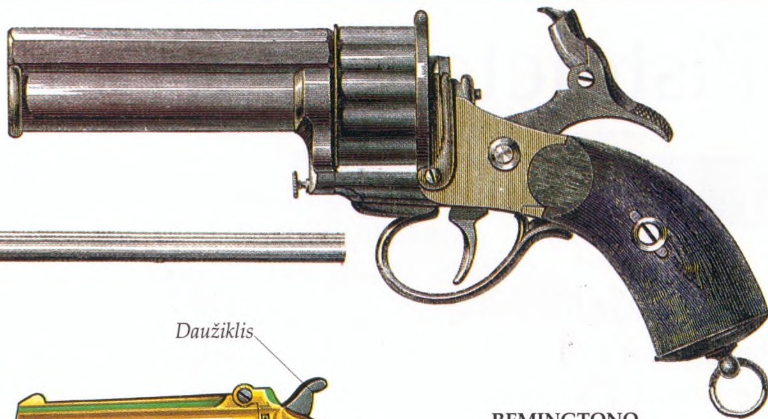
ŠOVINIŲ MAIŠELIS
Norint užtaisyti revolverį, reikėdavo nuimti varinį dangtelį nuo popierinės parako tūtelės, pritvirtintos prie kulkos. Tokiu šoviniu revolveris būdavo užtaisomas per būgno priekinę dalį. Revolveris paprastai turėdavo grūstuvą.

KAPSULINIS MEDŽIOKLINIS ŠAUTUVAS

Kapsulinis medžioklinis šautuvas, XIX a. vidurio piešinys. Iš kapsulinio uždegimo šautuvo medžiotojams buvo daug lengviau pataikyti į greitai skrendančius paukščius ir kitus smulkius medžioklės taikinius.

LE MATO REVOLVERIS

Tai sunkusis revolveris, išrastas prancūzų kilmės amerikiečio.

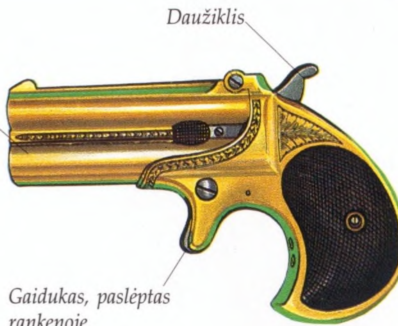
Du vamzdžiai

Daužiklis

ŠARPSO DERINGERIS

Šis patobulintas deringeris (t. y. kapsulinis, per vamzdžio laibgalį užtaisomas ginklas) – tai keturvamzdis pistoletas, šaudantis mažo kalibro šoviniais.

Gaidukas, paslėptas rankenoje

REMINGTONO DERIGERIS

Dar vieno tipo kišeninis pistoletas, sukonstruotas kapsulinio deringerio pagrindu – dviejų vamzdžių remingtonas.

Auksiniai koftgari *stiliaus papuošimai, daryti Indijoje*

Kryptukas

Švininė kulka su grioveliu tepalui ir veltinio skridinėliu, t. y. kamščiu

VENTILIS IR ATSUKTUVAS

Ventiliai, įsukti į revolverį, – svarbiausia kapsulinių ginklų dalis, perduodanti liepsną iš kapsulės į užtaisą. Kai ventilius reikėdavo išvalyti, juos išsukdavo atsuktuvu.

Atsuktuvas

Ventilis

Varinė kapsulė

Kiaurymė

Kiaurymė

Kulka

Veltinio skridinėlis

KULKŲ LIEJIMO FORMA

Kulkų liejimo formoje – dvi kiaurymės. Vienoje liejamos sferinės kulkos (p. 46), kitoje – kulkos plokščiu pagrindu, prie kurio pritvirtinamas veltinio skridinėlis.

PARAKO UŽTAISAS

Apačioje matome varinį dangtelį (vieno iš šovinių, parodytų gretimame puslapyje), žiupsnelį parako ir parakinę. Jeigu šaulys neturėdavo šovinių, tai tokį kaip tranteris kapsulinį revolverį būdavo galima užtaisyti paraku iš parakinės ir atskira kulka. Parakinės buvo pamirštos, ėmus naudoti dabartinius šovinius.

Šovinio dangtelis

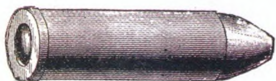
Parakas

Parako dozavimo įtaisas

Metalinė parakinė

Pistoletai

PISTOLETAS YRA PAPRASTAS ŠAUTUVAS trumpu vamzdžiu, skirtas šaudyti viena ranka. Tai lengvas ir patogus ginklas, tačiau juo šaudyti taikliai reikia įgudimo. XIX amžiuje buvo sukurta didžiulė įvairovė pistoletų, tiek kariškų, tiek civilinių. Kai kuriuos reikėdavo užtaisyti po kiekvieno šūvio, tačiau iš kitų – vadinamųjų revolverių – galima buvo šaudyti neužtaisant po keletą kartų iš eilės.

ATVIRAS BŪGNAS
Kolto revolveris atviru būgnu. Prieš revolverį užtaisant iš naujo, išmetamos tuščios tūtos.

KAZOKO PISTOLETAS
Pistoletas, pagamintas Kaukaze, su migeleto degtuvu (titnaginis degtuvas, kuris buvo paplitęs Ispanijoje ir Viduriniuose Rytuose). Panašiais pistoletais būdavo ginkluoti kazokai XVIII ir XIX amžiuje.

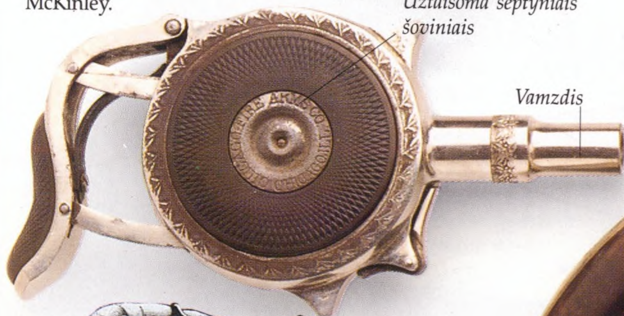

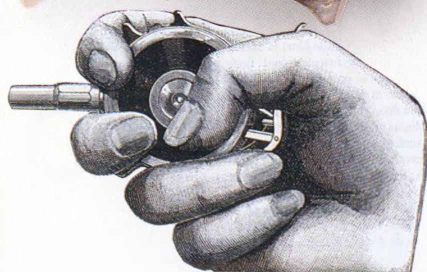
„BANTLAINO YPATINGASIS" REVOLVERIS *viršuje*
Ilgavamzdis revolveris, kolto taikdario (p. 61) atmaina. Šį ginklą išgarsino XIX amžiaus amerikiečių rašytojas Nedas Buntline, sukūręs daugiau nei keturis šimtus nuotykinių romanų.

PEREINAMOJO LAIKOTARPIO REVOLVERIS *viršuje*
Šis revolveris iš to laikotarpio, kai buvo pereinama nuo „pipirinės" prie tikro revolverio; buvo pigus ir populiarus XIX a. viduryje.

ŽUDIKO PISTOLETAS *apačioje*
Toks neįprastas revolveris, žinomas kaip delninis pistoletas arba „citrinos spaustuvas", būdavo beveik nepastebimas rankoje, o šaudavo suspaustas. Tokiu pistoletu 1901 metais buvo nušautas JAV prezidentas Williamas McKinley.

REVOLVERIS „PIPIRINĖ"
„Pipirinė" buvo vienas pirmųjų revolverių. Jį sudarė keletas vamzdžių, kurių žiotys kiek priminė pipirinės skylutes. 1830–1860 metais „pipirinės", nors ir nepatikimos, buvo populiarios.

Kulkų kombinuotam pistoletui liejimo forma

Lenktinio durklo geležtė

Pistoleto vamzdis

PISTOLETAS-PEILIS
Tai ginklas, buvęs populiarus XIX amžiaus penktajame ir šeštajame dešimtmetyje, – pistoleto ir kišeninio peiliuko derinys. Čia matome ginklą, kurį sudaro pistoletas, dvi peilio geležtės, grūstuvas ir ertmė reikmenims rankenoje.

Lenktinio kišeninio peiliuko geležtė

Sulenkiamas gaidukas

Tuščia ertmė šaudmenims ir kulkų liejimo formai

Grūstuvas

Dekoratyvinis juodinimas ir auksavimas

Specialus 305 mm ilgio vamzdis

KIŠENINIS ARBA MOVOS PISTOLETAS
Tokį kapsulinį pistoletą (apie 1850) būdavo patogu įsidėti vyrams į kišenę, o damoms – į movą. Nešaudant gaidukas įlenkiamas į pistoleto vidų.

Kolto, policijos revolverio, šovinys, kalibras 9,1 mm

KOLTAS – POLICIJOS REVOLVERIS *viršuje*
Vienas iš daugelio nuo XIX a. ketvirtojo dešimtmečio Colto pagamintų pistoletų buvo 1862 m. modelio policijos revolveris, užtaisomas penkiais šoviniais

Žiedas virvei, kuria revolveris pakabinamas ant kaklo arba peties

Išmetiklis (ežektorius), kuriuo ištumiamos tuščios šovinio tūtos

„ADATINIS" ŠOVINYS
Pistoleto daužiklis suduoda į žalvarinę adatėlę, kuri susprogdina detonatorių šovinio viduje

PRANCŪZŲ „ADATINIS" REVOLVERIS, apie 1855
„Adatiniai" ginklai – vieni pirmųjų, kuriems buvo pritaikytas dabartinis šovinys (jį sudaro kulka, parakas ir kapsulė vienoje žalvarinėje tūtoje). Tokį šovinį galima greitai įdėti per ginklo drūtgalį, o šovinio tūta apsaugo šaudančiojo ranką nuo sprogimo metu susidarančių dujų.

Du vamzdžiai

PISTOLETAS SU DVIEM HORIZONTALIAIS VAMZDŽIAIS
Šio angliško maždaug 1820 m. kišeninio pistoleto du vamzdžiai išdėstyti vienas viršum kito. Nors kiekvienas vamzdis turi atskirą titnaginį degtuvą, tačiau šaunama iš abiejų vamzdžių tuo pačiu gaiduku.

Vienas gaidukas

Ginklai, nukariavę Vakarus

Sijų genties vadas Gulintis Jautis su Laukinių Vakarų didvyriu Bilu Bizonu, laikančiu 1873 metų vinčesterį

XIX AMŽIAUS JAV EKSPANSIJA į Vakarus sutapo su ypač sparčiu šaunamųjų ginklų raidos laikotarpiu; naujaisiais ginklais šaudydavo visi – atsikėlėliai europiečiai, kaubojai, Amerikos kariuomenė, indėnai, nusikaltėliai. Populiariausi ginklai buvo revolveriai (visų pirma pagaminti Samuelio Colto) ir daugiašūviai šautuvai vinčesteriai, kurie buvo lengvi, patogūs raiteliams ir taiklesni už revolverius šaudyti iš didelių atstumų atvirose lygumose.

Kilpa

Geležinis apkaustas

Kilpa, sujungta su gaiduko rėmeliu, tarp šūvių traukoma pirmyn ir atgal

Atsarginiai šoviniai

Riešutmedžio buožė

Makštelės šoviniams

ŠOVINYNAS IR DĖKLAS
Tokį šovinyną su dėklu XIX amžiuje juosėdavo JAV kavalerijos karininkai prie žygio uniformų (žr. Frederico Remingtono piešinį viduje).

„MŪŠIS GATVĖJE“
Du vyrai šaudo vienas į kitą prie Vakarų saliūno (Remingtono piešinys 1888 m. žurnale).

VINČESTERIS, 1873 METŲ MODELIS
Legendinis daugiašūvis šautuvas vinčesteris'73 dažnai vadinamas „ginklu, nukariavusiu Vakarus“. Šoviniai į jo dėtuvę po vamzdžiu būdavo dedami per užtaisymo angą, esančią mechanizmo šone. Iššovus tuščia tūta, patraukus kilpą, išmetama, o naujas šovinys įstumiamas į lizdą.

ŠOVINYS 44–40 *kairėje*
Tokie šoviniai tiko ir vinčesterio šautuvams, ir kolto revolveriams, tad šių ginklų savininkams reikėjo tik vienos rūšies šaudmenų. Šovinio kalibras 0,44 colio (11 mm). Skaičius 40 rodo, kad užtaisą sudaro 40 granų parako.

KOLTAS TAIKDARYS
Šis pavienių šūvių kariuomenės revolveris, dažnai vadinamas taikdariu (*peacemaker*), arba pasienio revolveriu, yra pats populiariausias kada nors pagamintas ginklas. Šis modelis, skirtas kavalerijai, turi ilgiausią vamzdį – 190 mm.

SMITO – VESONO REVOLVERIS *dešinėje*
Iliustracijoje matome, kaip, atidarius šio tipo revolverį, automatiškai išmetamos tuščios šovinių tūtos.

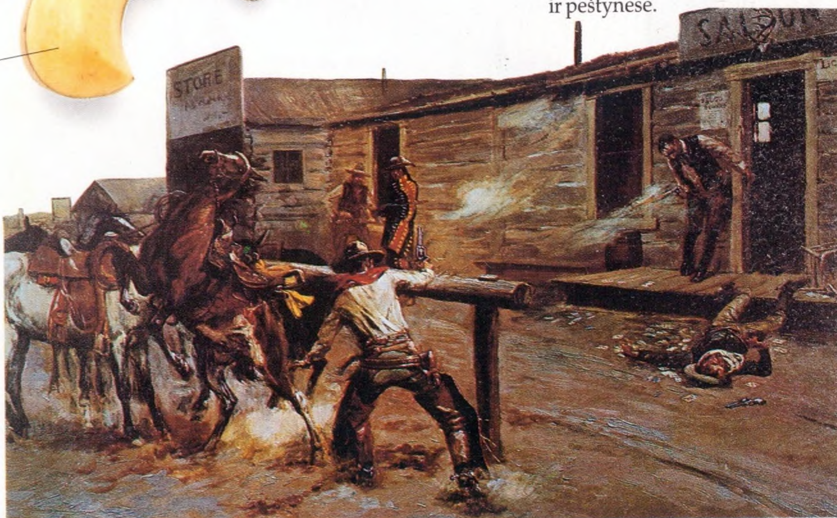
KOLTAS NR. 3-DERINGERIS
Kišeniniai pistoletai neprarado populiarumo nuo pat to meto, kai Henry Deringeris sukonstravo kapsulinį pistoletą (p. 57); azartinių žaidimų lošėjas, norėdamas jaustis saugiau, galėdavo nepastebimai įsimesti į kišenę tokį nedidelį kaip šis 0,41 colio (10 mm) kalibro koltą.

„SUSIŠAUDYMAS“ *apačioje*
Šis Charles Russello piešinys, vaizduojantis susišaudymo sceną, rodo, koks reikšmingas būdavo koltas Vakarų ginčuose ir peštynėse.

„ATSITRAUKIMAS“ *kairėje*
XIX amžiaus kaubojų, indėnų, karių ir pasienio kovotojų ginklus autentiškai pavaizdavo savo piešiniuose to meto amerikiečių dailininkas Fredericas Remingtonas.

Tokias kaukes indėnai užsidėdavo per religines apeigas

Šiaurės Amerikos indėnai

TIKRŲJŲ ŠIAURĖS AMERIKOS GYVENTOJŲ, Kolumbo klaidingai pavadintų *Indios*, kažkada buvo apie du milijonus. Tačiau nuo 1492 iki 1900 metų, kai atvykėliai europiečiai girių ir prerijų gyventojams primetė savo gyvenimo būdą, indėnų genčių dešimteriopai sumažėjo. Po pirmųjų taikių kontaktų su baltaisiais prekiautojais XIX šimtmetyje gentys, gyvenusios Didžiosiose lygumose ir pietvakarinėje žemyno dalyje, atkakliai pasipriešino baltųjų žmonių ketinimams užimti jų žemes. Didžiųjų lygumų klajokliai indėnai centrinėse ganyklų žemėse medžiodavo bizonus, gausingomis kaimenėmis traukdavusius per prerijas. Kitos gentys, tokios kaip karingi pietvakarių apačiai, gyveno sėslesnį gyvenimą. Kol indėnai įsigijo europietiškų šautuvų, jų gentys tiek lygumose, tiek pietvakariuose kariaudavo apsiginklavusios panašiais ginklais: lankais ir strėlėmis (p. 9), peiliais (p. 22–23), lazdomis ir būdingiausiais Šiaurės Amerikos indėnų ginklais – tomahaukais.

Dailiai nušlifuoti akmeniniai ašmenys

AKMENINIS PEILIS
Peilius turėdavo visi indėnai. Šis pagamintas hupų genties indėno iš Kalifornijos 1900 metais, kai daugelis indėnų jau turėjo peilius plieninėmis geležtėmis.

HIAVATA
Odžibvių genties indėnas Hiavata – epinės poemos, kurią 1855 metais parašė Henry Longfellow, herojus. Hiavata tampa genties vadu ir moko savo žmones gyventi taikoje su baltaisiais.

Papuošimas iš plunksnų

Gabalėliai audeklo, apvynioti elnio odos juostelėmis

Strėlinė iš elnio odos

Uosinis lankas

KARO LANKAS, apie 1850
1850–1870 metais lygumų indėnai įsigijo šautuvus. Iki tol svarbiausias jų ginklas tiek kare, tiek medžioklėje buvo lankas. Šis uosinis lankas priklausė omahų genties kariui.

Įranta, arba griovelis, strėlės templei pritvirtinti

STRĖLINĖ

LANKO DĖKLAS

LANKO DĖKLAS IR STRĖLINĖ
Kad būtų lengviau gabentis ginklą jojant, lygumų indėnai lanko dėklą sujungdavo su strėline.

BIZONŲ MEDŽIOKLĖ
XIX amžiaus pradžioje George Catlinas praleido šešis metus tarp Didžiųjų lygumų indėnų, vaizduodamas jų gyvenimo būdą. Šiame paveiksle matome indėną svarbiausią medžioklės akimirką – šaunantį į bizoną.

TOMAHAUKAS-PYPKĖ, apie 1890
Manoma, jog šį tomahauką-pypkę padarė didysis apačių vadas Džeronimas, būdamas tremtyje Floridoje.

Tomahauko ašmenys

GALVOS PAPUOŠALAS *kairėje*
Tokia erelio plunksnų karūna, kokia šioje 1907 metų fotografijoje pasipuošęs lygumų indėnų vadas Geležinė Plunksna, būdavo dėvima tik per apeigas ir šventes.

Templė iš dviejų susuktų bizono sausgyslių

STRĖLĖS *apačioje*
Lygumų indėnų strėlių antgaliai veikiausiai būdavo bizono kaulo. Kituose regionuose indėnai gamindavo akmeninius strėlių antgalius.

Plunksnų „sparneliai"

Geležinė pypkės galvutė

Medinis kotas, išraižytas simbolinę prasmę turinčiu ornamentu

Elnio odos rankenėlė

Geležinė pypkės galvutė

Raižinys ant geležtės: indėnas grasina europiečiui, apie 1800

Tuščiaviduris kotas

Indėnų dvikova, vienas iš jų iškėlęs tomahauką

APAČIŲ TOMAHAUKAS-PYPKĖ
Iki europiečių pirkliai atgabeno indėnams geležį, šie tomahaukus darydavo iš akmens. Tokius tomahaukus-pypkes paprastai gamindavo ir indėnams parduodavo europiečiai.

Rodyklė

Iliustracijų šaltiniai
v=viršuje, a=apačioje, c=centre, k=kairėje, d=dešinėje
British Museum: 14 ac
E. T. Archives: 8a
Giraudon: 43 vk
Goteborg Museum of Art: 39 c
India Office Library (British Library): 33 v
John Freeman, Londonas: 16 ad; 18 c, vd; 19 cd; 21 vd; 26 a; 28 cd, ak; 30 vc; 31 v; 39 v; 40 c; 42 a; 44 vk; 52 v; 53 a; 54 v; 62 vk, vd, c
H. Josse, Paryžius: 44 a
Mansell Collection: 11 c; 42 c
Mary Evans Picture Library: 6 a; 7 ak; 8 c; 9 a; 12 v, ad; 13 v, a; 14 ak; 16 ak, v; 17 vd; 19 v; 20 v, c, a; 22 v, c; 23 c; 24 a; 25 c, a; 26 vk, vd; 27 a; 28 ac; 29 ak, ad; 30 c, vk, vd; 34 vk; 35 v; 36 c; 38 c, a; 39 a; 40 vk; 44 vd; 47 vd, a; 48 c; 49 c, a; 51 c; 52 vd, c; 54 v, a; 55 c, a; 56 v; 57 vk, vd; 58 vk, vd, a; 60 a; 61 c, v
Sheridan Photo Library: 7 ad
Michael Holford: 12 ak; 15 v, c, a; 32 a; 36–37 v; 63 v
National Army Museum: 53 v
Peter Newark's Western Americana and Historical Pictures: 14 ad; 29 c; 37 c; 41 a; 46 v; 47 vk; 56 a; 60 v; 61 ak; 63 a
Robert Hunt Library: 21 c
Ronald Sheridan: 7 ad
Tower of London Royal Armouries: 25 v
Visual Arts Library: 43 vd, c; 61 ak

GINKLAI IR ŠARVAI

Naujas, savitas žvilgsnis į įvairių amžių ginklus ir šarvus

Puikios tikroviškos fotografijos rodo daugybės ginklų – nuo viduramžių arbaleto iki dvikovų pistoletų – meninę išvaizdą, konstrukciją ir veikimą. Tai reta proga „liudininko“ žvilgsniu pamatyti, kaip keitėsi kariavimo metodai nuo pirmųjų primityvių ginklų laikų

APŽIŪRĖSITE

pirmuosius žmonių kada nors pagamintus ginklus • viduramžių riterių dėvėtus šarvus • japonų samurajų kovos aprangą • ginklus, kuriais šaudydavo Laukinių Vakarų kareiviai, pasienio gyventojai, nusikaltėliai

PAMATYSITE

kaip romėnų ir graikų kareiviai apsiginkluodavo mūšiui • kaip gamindavo ir dėvėdavo šarvus • kaip įtempdavo arbaletus ir iš jų šaudydavo • kaip Amerikos lygumose medžiodavo ir kaudavosi indėnai

SUŽINOSITE

kokius ginklus turėjo pirmieji policininkai • kaip kaudavosi špagų ir pistoletų dvikovose • kada buvo išrasti pirmieji šaunamieji ginklai ir kaip jie veikė ir daug kitų dalykų

A DORLING KINDERSLEY BOOK

ISBN 9986-02-359-9